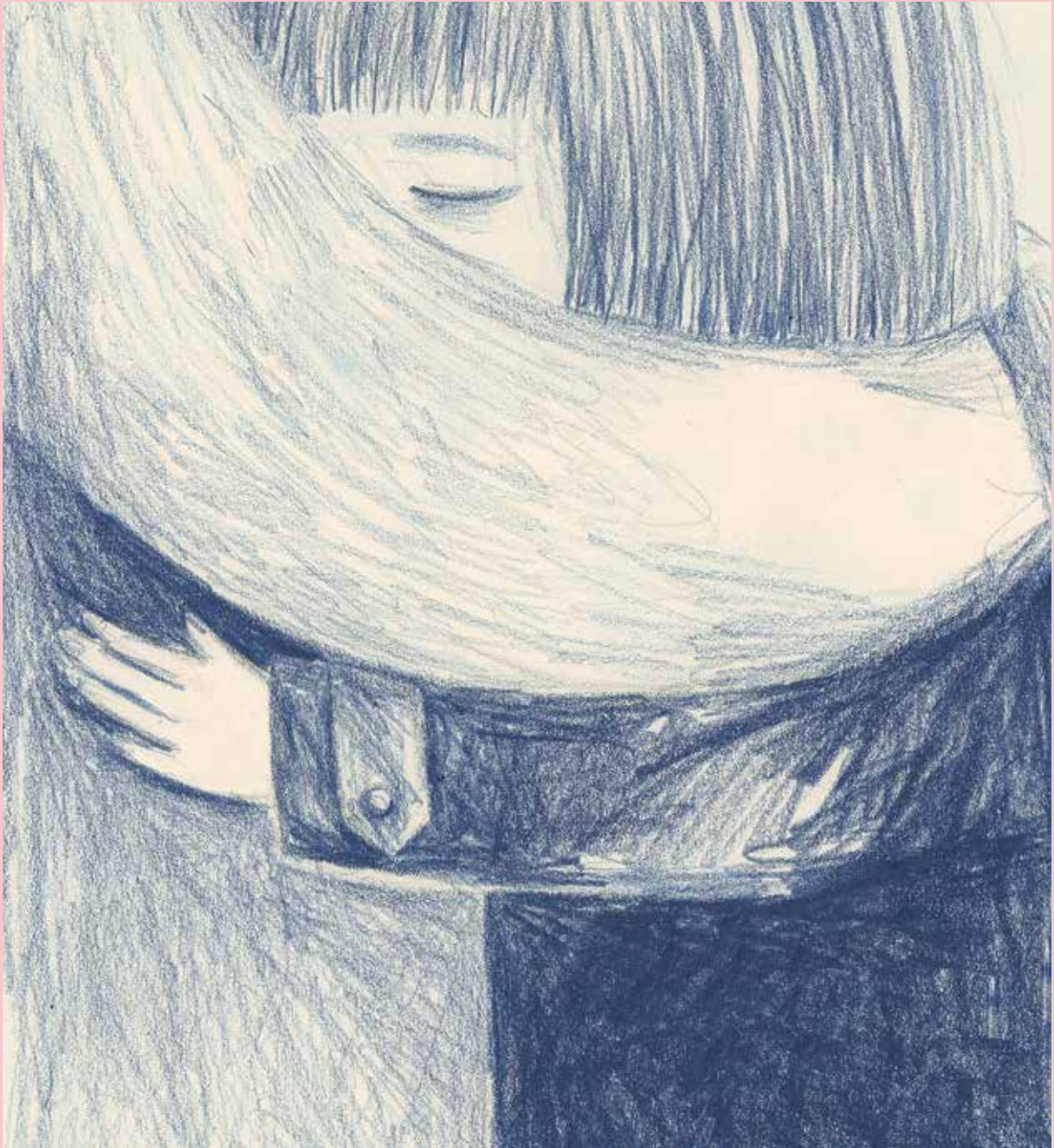

Virikkeitä

Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kulttuurilehti

4 • 2023

IBBY Finlandin julkaisu | Utgiven av IBBY Finland

Virikkeitä

4 • 2023

4

Till den som läser

5

Lukijalle

Niina-Annukka Paukkonen

Aino Koivula

6

*Bratislavan
kuvitusbiennaalin kuulumisia*

Demi Aulos

14

*Taiteen eri muodot johdattavat
lukijan tarinaan*

Merja Kauppinen & Juli-Anna Aerila

8

*Lastenkirjat täynnä toivoa, lämpöä
ja elämän ihmeellisyyttä*

Haastattelussa Sanna Pelliccioni

Emmi Jormalainen

*BIB Plaque 2023
-palkinto*

Demi Aulos

Julkaisija
IBBY Finland ry
www.ibbyfinland.fi
Matkalla lukemisen maailmaan
IBBY Finland ry tekee
vapaaehtoisvoimin töitä lasten- ja
nuortenkirjallisuuden aseman ja
tunnettuuden eteen sekä kotimaassa
että ulkomailla. Yhdistys on osa
maailmanlaajuisista Internation
Board on Books for Young People
-organisaatiota.

TOIMITUSKUNTA
Niina-Annukka Paukkonen,
päätoimittaja
Minna Saarela

ULKOASU
Jenni Erkintalo
Emmi Jormalainen

TAITTO
Liisa Tripoi

KANNEN KUVA
Sanna Pelliccioni

PAINO
Joon Oü

ISSN 0787-7412

Virikkeitä-lehti ilmestyy 4 kertaa
vuodessa. Yksi numeroista on
painettu. Loput numerot löytyvät
verkosta osoitteesta
www.ibbyfinland.fi/uisinlehti

Voit tukea IBBY Finland ry:n
toimintaa liittymällä jäseneksi,
kannatusjäseneksi tai tilaamalla
lehdet.

- Lehtitilaus 15 € / vuosi
(yksi painettu numero)
- Jäsenyys 30 € / vuosi
- Opiskelijajäsenyys 15 € / vuosi
- Kannatusjäsenyys yhteisöille
ja yrityksille 100 € / vuosi

TILAUKSET, LISÄTIEDOT JA YHTEYDET:
www.ibbyfinland.fi
ibby.jasenposti@gmail.com

17

Lukukipinä ja pedagogiikka

Lasten lukuinnon virittäminen ja motivaation lisääminen lukemista kohtaan

Kirsi Ek

Pitää päästä tarinan imuun, jotta lukeminen alkaa vetämään

Ilkka ja Liisa Alatalo

Kirjakaverit liikuttavat lukemaan

Mervi Morgan

Lukupeli ja Roihuvuoren ala-asteen kirjamesut

Jasmine Gustafsson

Lukumummi lukukipinää luomassa

Soili Arminen

Lukurauhaa kouluihin

Milja Rauta

28

Nuorten kirjoituskilpailu Mielen kielellä

Lorena Eckhart

Palkitut kirjoitukset

Emilia Ala-Nisula

Arseni Aksinovits

Riina Nurmela

33

Vauvojen lorutuokioista koululaisten kirjavinkkauksiin ja somepalveluihin

Liisa Viiala & Minna Saarela

34

Lukukipinä- etälukupiiri starttaa!

Minna Saarela

36

Lukukipinä-gallup

Niina-Annikka Paukkonen

& Minna Saarela

24

Lumotut sanat

Emmi Jormalainen

42

Kuvakirjojen puolella

Mira Mallius & Anna Elina Isoaro

43

Kirja-arvio:

Lasten asialla teatterissa

Ismo Loivamaa

Till den som läser

Jag känner dig som läser, vi har mycket gemensamt. Vi har gått på samma stigar och tittat i samma riktning. Vi har blivit förtrollade av samma fiktiva gator, festat på samma flerrätters bjudningar. Vi har sört förlusten av gemensamma vänner och dansat på samma fester. I fantasin har vi säkert suttit bredvid varandra på flyget eller väntat på tåget på samma perrong.

Att läsa är en social händelse. Trots att du sitter ensam med en bok i handen, med blicken dansande över de nyss lästa raderna, är du en del av den litterära gemenskapen och deltar i ett stort globalt läsevenemang. Även om du aldrig skulle byta ett ord med någon annan om böckerna du läst, är du en del av läsgemenskapen. Du har fått kontakt med textförfattaren och är därmed del av en aktiverad textvärld, en värld som förverkligas i din fantasi.

Varje utlånad biblioteksbok eller verk som laddats ner från lästidstjänsten, ett fynd som hittats på återvinningshyllan i antikaffären eller på loppmarknaden, eller ett köpbeslut som tas i bokhandeln, är ett inlägg i den litterära diskussionen. Ett foto på en hög semesterböcker eller en bok som du fått i present, eller ett foto där du läser i hängmattan eller solstolen, vilket du lagt upp i social media, är ett val för att föra fram läsglädjens budskap. När boken syns och hörs, blir också läsningen synlig och hörbar. När det pratas om läsning, och speciellt när det pratas om den i en underhållande och gemytlig ton, finns det stora möjligheter att få med nya läsare och att hitta likasinnad diskussionssällskap.

Även du, som nästan aldrig öppnar en tryckt bok eller nyligen upptäckt skönlitteraturen, är en läsare. Du har kanske lyssnat på poddar eller ljudböcker. I ditt arbete behöver du ständigt uppdatera ditt kunnande och du tar till dig det nya oombett. Samtidigt som du har druckit ditt morgonkaffe, har du bläddrat i nyhetsflödet på din mobiltelefon el-

ler gått igenom de senaste på ditt Instagramkonto. Möjligen är du en del av en internationell strategier eller rollspelsgemenskap, där du både kryssar bland berättelserna och diskuterar spelets gång med dina likasinnade. Kanske är ditt nöje att varje kväll titta på några kattvideor eller läsa en bilderbok med ditt barn. Eller kanske koncentrerar du dig på videor och uppdateringar från din youtuber eller influencer. Ja, även du är en läsare. Du är en del av vår stora läsande familj.

Vårt gemensamma föredöme uppfostrar nya läsande generationer. Erkännandet av textgenrernas mångfald för med sig fler hänfödda medlemmar och utesluter inte något från den traditionellt tryckta litteraturen – tvärtom. Ju positivare vi talar om läsandet och ju öppnare vi utövar det inför andra, desto säkrare tänder vi en gnista i andra att ta sig an tryckt litteratur. I skenet av all denna kunskap och kreativitet, och dessa färdigheter är det ingen av oss som fryser eller går hungrig.

Jag ser och hör dig. Det finns miljoner av oss, vi finns överallt. Du är inte ensam. Du kommer aldrig att vara ensam.

Niina-Annukka Paukkonen

Översättning: Merja Kuhna

**IBBY FINLANDin jäsen:
Jos haluat mukaan tekemään
Virikkeitä-lehteä ja verkkolehteä,
ota yhteyttä:
ibby.jasenposti@gmail.com**

Lukijalle

Minä tunnen sinut, Lukija. Meillä on paljon yhteistä. Olemme kulkeneet samoja polkuja, katselleet samaan suuntaan. Olemme lumoutuneet samoilla fiktiivisillä kaduilla, herkutelleet samoissa monen ruokalajin pidoissa. Olemme surreet yhteisten ystäviemme menetystä ja tanssineet samoissa bileissä. Olen varmasti nähnyt sinut samoilla juna-asemilla ja istunut vieressäsi mielikuviutuslennoilla.

Lukeminen on sosiaalinen tapahtuma. Siitäkin huolimatta, että sinä, Lukija, istuisit yksin kirja kädessäsi, katseesi yksityisillä riveillä tanssien, olet osa kirjallisuuden yhteisöä ja osallistut suureen maailmanlaajuiseen lukutapahtumaan. Siitäkin huolimatta, ettet koskaan vaihtaisi sanaakaan kenenkään toisen kanssa lukemistasi kirjoista, olet osa lukevaa yhteisöä. Olet muodostanut yhteyden tekstin tekijään ja siten osa tekstuaalisen maailman aktivoitumista, sen todellistumisesta sinun omassa mielikuvituksessasi.

Jokainen kirjaston lainakirja tai lukuaikepalvelusta ladattu teos, kierrätyshyllystä, antikvariaatista tai kirpputorilta löydetty aarre tai kirjakaupassa tehty ostopäätös on kommentti kirjallisuuskeskusteluun. Sosiaaliseen mediaan ladattu kuva lomakirjapinosta tai lahjaksi saadusta teoksesta, tai itsestä lukemassa riippumatossa tai rantatuolissa, on valinta edistää lukuilon sanomaa. Kun kirja näkyy ja kuuluu, myös lukeminen näkyy ja kuuluu. Kun lukemisesta puhutaan, ja erityisesti kun siitä puhutaan viihdyttävään ja hyvinvointia lisäävään sävyyn, on loistava mahdollisuus saada mukaan uusia Lukijoita ja löytää samanhenkistä keskusteluseuraa.

Myös sinä, joka et juuri koskaan avaa painettua kirjaa tai ole viime aikoina innostunut kaunokirjallisuudesta, olet Lukija. Sinä olet ehkä kuunnellut podcasteja tai äänitietokirjoja. Tarvitset työssäsi jatkuvasti tietojesi päivytystä ja opiskelet omaehtoisesti. Olet aamukahviasi ohessa selannut kännykällä uutismediaa tai tarkistanut Instagram-tilisi viimeisimmät kuulumiset. Mahdollisesti olet osa kansainvälistä strategia- tai roolipeliyhteisöä, jossa sekä luovit tarinoiden seassa että keskusteleet pelin etenemisestä kaltaistesi kanssa. Ehkä nautit joka ilta muutamasta kissavideosta tai tutkit lapsesi kanssa kuvakirjaa. Tai saatat keskittyä yksinomaan lempitubettajasi tai influensserisi videoihin ja päivityksiin. Niin, sinäkin olet Lukija. Sinä olet osa laajaa lukevaa perhettämme.

Meidän yhteinen esimerkkimme kasvattaa uusia lukevia sukupolvia. Tekstilajien moninaisuuden tunnustaminen saa mukaamme yhä uusia hurmioituneita jäseniä eikä vie mitään pois perinteiseltä painetulta kirjallisuudelta - päinvastoin. Mitä positiivisemmin me lukemisestamme puhumme ja mitä julkeammin me sitä kaikkien nähden harrastamme, sitä varmemmin sytytämme kipinän uusiin sydämiin myös tarttua painettuun kirjallisuuteen. Kaiken tämän tiedon, taidon ja luovuuden valossa meillä kennelläkään ei ole vilu ja nälkä.

Minä näen ja kuulen sinut, Lukija. Meitä on miljoonia, meitä on kaikkialla. Sinä et ole yksin. Sinä et koskaan tule olemaan yksin.

Niina-Annukka Paukkonen

Bratislavan kuvitusbiennaalin kuulumisia

Teksti ja kuvat: Demi Aulos, IBBY Finland ry:n puheenjohtaja

Bibiana

Ulkoilmannäyttely Bratislavassa. Tässä kyseisessä näyttelyssä on etsitty yhtäläisyyksiä eri maiden kuvitustaiteesta ja laitettu ne kuvin vierekkäin. Oivaltava näyttely oli vapaasti tutkittavissa kadulla.

Osallistuin Bratislavan järjestyksessään 29. kuvitusbiennaaliin lokakuun alussa. Bratislavan kuvitusbiennaali (Biennial of Illustrations Bratislava, BIB) on joka toinen vuosi järjestettävä, valtava kuvitustaiteen ilotulitus Slovakian pääkaupungin ytimessä. Tänä vuonna biennaali järjestettiin peräti yhdessätoista eri paikassa ympäri Bratislavan vanhaa kaupunkia. Ohjelmaan kuuluu näyttelyitä eri teemoilla, avajaisia ja puheita. Pääohjelma on kansainvälisen kuvitustaiteen näyttely sekä kuvitustaiteen palkintojenjakoseremonia.

Kansainvälisen kuvitustaiteen näyttely järjestettiin lastenkulttuurikeskus Bibianassa, kauniissa vanhan kaupungin rakennuksessa Bratislavan sydämessä. Näyttelyssä valtava määrä – 36 maata, 275 kuvittajaa ja yhteensä 2072 teosta on kerätty Bibianaan ihasteltavaksi. Näyttely oli hauska aakkosjärjestyksessä, aina Albanian Venetsiaan.

Bratislavan kuvitusbiennaali toimi itsenäisesti, mutta on tehnyt tiivistä yhteistyötä International Board on Books for Young people (IBBY) -organisaation kanssa alusta lähtien. IBBY-jaostot ympäri maailmaa saavat ehdottaa enimmillään kymmentä kuvittajaa näyttelyyn ja kuvitustaiteen kilpailuun.

Jokaisesta kuvakirjasta oli viisi ruutua esillä, samoin kuin lastenkirja

alkuperäiskielellä. Kirjan sisälehdellä oli lyhyt kuvaus englanniksi kirjan juonesta. Näyttelyä oli hieno kiertää muutaman kuvitusbiennaaliin osallistuneen international committee jäsenen kanssa – kerroimme oman maamme kirjoista ja saimme syvennettyä kokemusta upealla tavalla. Esimerkiksi Hollannin kuvitustaiteesta näkyi luonnonläheisyys ja maan ajan kohtaiset teemat. Yksi Hollannin lastenkirja oli kirjoitettu friisin kielellä, joka on vähemmistökielen asemassa maassa.

Suomea edustamassa oli yhdeksän eri kuvitusta: **Linda Bondestam** teoksella *Om du möter en björn* (Förlaget 2021), **Maija Hurme** teoksella *Kaikki löytämäni viimeiset* (Etana Editions 2022), **Ilja Karsikas** teoksella *Yksisarvinen* (S&S 2022), **Marika Maijala** teoksella *Taikurinkukka* (Etana Editions 2022), **Sanna Pelliccioni** teoksella *Lappukaulatytö* (S&S 2022), **Karoliina Pertamo** teoksella *Ystävä joella* (Karisto 2022), **Hannamari Ruohonen** teoksella *Ei, Rane, ei!* (Etana Editions 2020), **Maria Sann** teoksella *Skelettet* (Schildts & Söderströms 2022) sekä **Anne Vasko** teoksella *Mummojen kirja!* (S&S 2022).

Kuvitustaiteen kilpailussa kansainvälinen raati valitsee voittajateokset. Raati koostui tänä vuonna kymmenestä jäsenestä ja puheenjohtajana

Palkintogaalan jälkeinen tilaisuus ja peilselfie! Vasemmalta: Sabine Fuchs (Itävalta), Marloes Robijn (Alankomaat), Elena Pasoli (Italia), Demi Aulos (Suomi), Emilia Nazir (Indonesia), Amanda Ariawan (Indonesia).

toimi irlantilainen **Margaret Anne Suggs**. Biennaalissa jaetaan monia palkintoja: Grand Prix eli pääpalkinto, Golden Apple -palkintoja viisi kappaletta, Plaque-palkintoja viisi kappaletta sekä pienempiä palkintoja ja mainintoja esimerkiksi kustantajille ja paikallisille toimijoille.

Pääpalkinnon eli Grand Prix'n voitti chileiläinen **Paloma Valdivia** kuvituksellaan kirjassa *Book of questions – Libro de las preguntas*. Kirja yhdistelee **Pablo Nerudan** runoja ja upeaa, vahvan kontrastista kuvitusta. Golden Apple -palkinnot saivat **Anete Bajäre-Babčuka** (Latvia), **Xunru Chen** (Kiina), **Maeva Rubli** (Sveitsi), **Maya Shleifer** (Israel) ja **Daniel Torrent** (Espanja). Plaque-palkinnot saivat **Anna Cunha** (Brasilia), **Lucie Lučanská** (Tšekki), **Sanna Pelliccioni** (Suomi), **Jaan Rõõmus** (Viro) ja **Vendi Vernić** (Kroatia). Children's jury -palkinnon voitti **Nada Serafimovic** (Serbia).

Suomalainen kuvittaja ja lastenkirjailija Sanna Pelliccioni voitti Plaque-palkinnon kuvituksellaan kirjassa *Lappukaulatyttö*. Kirjan tekstin on kirjoittanut **Eppu Nuotio**. *Lappukaulatyttö* kertoo suomalaisten sotalaisten tarinaa. Kansainvälisen palkintoraadin perusteluissa kuvituksen ansioksi katsottiin herkkyys, vivahteikkaus ja

tunteen välittyminen katsojalle. Vastaaanotin Sanna Pelliccionin palkinnon gaalassa IBBY Finland ry:n puheenjohtajan ominaisuudessa. Sanna oli lähettänyt videoterveiset katsojille.

Sanna Pelliccioni on ensimmäinen suomalainen kuvittaja, jolle on myönnetty Bratislavan kuvitusbiennaalin palkinto yli 35 vuoteen. Bratislavan kuvitusbiennaalissa toistaiseksi ainoa pääpalkinnon, eli Grand Prix'n voittanut suomalainen kuvittaja on **Hannu Taina** kuvituksellaan **Raija Siekkisen** kirjaan *Herra kuningas* vuodelta 1987. Pienempiä palkintoja ovat saaneet **Kaarina Kaila** vuosina 1979 ja 1983, sekä **Maija Karma** vuonna 1981.

Bratislavan kuvitusbiennaali oli upea katsaus kansainvälisen IBBY:n toimintaan. Paikalla pääsin verkostoitumaan international committeen osallistujien kanssa sekä kertomaan Suomen IBBY:n toiminnasta. Oli mahdollista olla mukana keskusteluissa lastenkirjallisuudesta Itävallasta, Indonesiasta ja Italiasta saman pöydän ääressä.

Paloma Valdivian kuvitusta kirjasta Book of questions.

Hannamari Ruohosen alkuperäiskuvitusta; kuvien leikkausjäljetkin näkyvät!

Haastattelussa kirjailija ja kuvittaja

Sanna Pelliccioni

Lastenkirjat täynnä toivoa, lämpöä ja elämän ihmeellisyyttä

Teksti: Emmi Jormalainen

Kuvitukset: Sanna Pelliccioni

Susanna Kekkonen

*Sanna Pelliccionin kuvittama teos **Lappukaulatyttö** palkittiin Bratislavan kuvitusbiennaalissa syksyllä 2023 Plaque-mitalilla. Teos on vaikuttava, herkkä ja intensiivinen kertomus toisen maailmansodan ajan sotalapsista, jotka lähetettiin Suomesta Ruotsiin turvaan sodalta. Ruotsissa vastassa oli monella kuitenkin kielimuuri, ulkopuolisuus ja täysin vieras ympäristö. Palkinto on kunnianosoitus kuvitustaiteelle ja visuaaliselle kuvakerronnalle.*

*Aiemmin Bratislavassa on palkittu vain kolme kertaa suomalainen kuvittaja: **Hannu Taina** 1987, **Kaarina Kaila** 1979 ja 1983 sekä **Maija Karma** 1981. On siis syytä juhlia Sanna Pelliccionia ja tutustua häneen kuvittajana ja kirjailijana.*

*Kuvittaja Sanna Pelliccionin (yllä) ja kirjailija Eppu Nuotion **Lappukaulatyttö** (S&S 2022) palkittiin Bratislavan kuvitusbiennaalissa.*

Kerro miten sinusta tuli kuvittaja ja lastenkirjailija?

Olen piirtänyt aina. Kävin kuvataidepainotteisen lukion mutta lähdin opiskelemaan biologiaa. Tajusin valmistumiseni jälkeen, että täytyy palata alkuperäisen intohimon lähteille, ja etsin kuumeisesti kuvitukseen liittyviä opiskelumahdollisuuksia. Kävin graafisen alan peruskoulutuksen ja Pekka Halosen akatemian kuva-artsaanilinjan, mutta tärkein kuvituskouluni oli ehdottomasti Italian Maceratan yliopiston intensiiviset kuvituskurssit, joissa kävin kesäisin. Ensimmäinen kustannussopimus syntyi, kun lähetin *Onni-pojan puuhakas päivä* -kirjan tarinan ja kuvat viiteen kustantamoon. Eräs kustantaja sanoi, että miten voin kuvitella, että he julkaisisivat minulta mitään, koska en ymmärrä mitään edes perspektiivistä. Minerva Kustannus vastasi vuoden päästä, ja kirja syntyi. Ensi vuonna ilmestyy jo 20. *Onni*-kirja.

Olet tehnyt Lappukaulatyttö-kirjan yhdessä Eppu Nuotion kanssa. Miten kirja sai alkunsa?

Kirja sai alkunsa tuijotettuani Facebookin Helsinki vanhoissa kuvissa -ryhmän valokuvaa sotalapsista Helsingin rautatieasemalla. Kuva oli saanut alleen rimpsun ylistäviä kommentteja ja hehkutusta sukulaisten sotalapsiajoista. Muunlaisia äänenpainoja ei näkynyt. En uskonut silmiäni, ja aloin tutkia sotalapsiin liittyvää historiaa ja kirjallisuutta. Vaikka kirjoitan itsekin, tajusin, että haluan kysyä tähän kirjoittajaksi ystävääni ja kollegaani kirjailija Eppu Nuotiota. Haastattelimme kirjaa tehdessä monia sotalapsia, ja kirjan tarina perustuu osin näyttelijä **Heidi Krohnin** kokemuksiin. Yhteistyö oli kaikin puolin inspiroivaa ja helppoa. Kustantajalle sain hieman vakuutella kuvitustyylin ja kannen herkkyyttä. Onneksi sain pitää pääni.

Kuvitusten tyyli on herkkä ja hauras, mutta kuvat ovat silti hyvin voimakkaita. Kerro hieman tekniikasta, jota olet käyttänyt tässä teoksessa.

Mietin tekniikkaa koko ajan taustatyötä tehdessä. Kun prosessi on pitkä, kirjan tuntu, formaatti ja kuvitustyyli saavat mukavasti hautua päässä ennen varsinaista kuvitustyötä. Koin, että ainut tapa millä kestän itse noin surullista tarinaa on pehmeän sinisen värin käyttö. Tein kuvat pääosin sinisin puuvärein, ja siellä täällä olen käyttänyt myös kollaasia. Aineistoon tutustuminen ja haastattelut veivät oman aikansa, ja kun kuvitustyö alkoi, olin jo päätenyt tähän tekniikkaan.

Vaikka Lappukaulatyttö kertoo toisesta maailmansodasta ja Ruotsiin yksin lähetetyistä lapsista, on teoksessa vahva yhteys myös tähän päivään. Mielellämme on jatkuvasti Ukrainan sota ja sen aiheuttama kärsimys sekä nyt marraskuussa 2023 myös Israelin ja Gazan sotatila. Miten kuvittajana ja kirjailijana koet sodan? Onko se vaikuttanut työskentelyysi? Koetko, että taiteilijoina meillä on velvollisuus ottaa kantaa ja nostaa esiin myös kipeitä aiheita?

Maailman tapahtumat vaikuttavat hyvin vahvasti työhöni. Kestän tätä maailmaa osin työni avulla; käytännössä tällaisten kirjojen tekeminen auttaa itseäni selviämään ja uskomaan maailmaan. Rakastan ajatusta, että joku lapsi, aikuinen tai vanhus voi lukea, kokea ja tuntee kirjan äärellä empatiaa ja myötäelämistä, tai kenties tunnistaa siitä oman tarinansa. Se on itselleni ehkä tärkein merkitys tässä työssä. En koe, että kaikilla on velvollisuutta nostaa kipeitä aiheita esiin tai ottaa kantaa. Riippuu ihmisestä, millaiset aiheet saavat syttymään ja miten muutenkin maailmaa lähestyy. Onneksi joku muu tekee hauskoja kirjoja. Tabuihin, vakaviin tai haastaviin aiheisiin tarttuminen on joka tapauksessa itselleni tärkeää ja selvää. Ha-

luan tehdä sen toivoa, lämpöä, elämän ihmeellisyyttä ja mahdollista muutosta korostaen, enkä halua koskaan jättää lukijaa ahdistuksen valtaan. Olen edelleen kiinnostunut samoista aiheista kuin nuorena: psykologiasta, luonnosta ja taiteesta. Ne yhdistyvät nyt työssäni.

Sinulta on ilmestynyt aiemmin sanaton kirja Meidän piti lähteä (S&S 2018). Se on koskettava visuaalinen kuvaus yhden perheen matkasta sodan jaloista kohti uutta kotimaata. Teos on myös valittu kansainväliseen IBBY Silent Book -kokoelmaan. Sanaton kirja on Suomessa melko tuntematon ilmiö, vaikka tekstitön kirja mahdollistaa lukemisen myös monikielisessä ympäristössä. Millainen prosessi kirjan teko oli? Onko vaikean aiheen käsittely helpompaa kuvien avulla?

Kirjantekoprosessi oli uudellinen, koska mukana ei ollut tekstiä, mutta en koe, että se olisi ollut erityisen vaikea. Sitä oli rankka tehdä, koska aihe oli niin raskas, itkin paljon. Kustantajasta ja Rauhankasvatusinstituutista oli apua tarinan selkeyttämisen kannalta. Minusta sekä teksti että kuva voivat avata hienosti vaikeita aiheita. Hiljaiset kirjat kiinnostavat minua, koska niitä on lähestyttävä hitaasti ja vielä enemmän itse tutkien.

Olen saanut tuosta kirjasta ehkä enemmän palautetta kuin mistään muusta kirjastani. Olen kuullut useita viestejä, joissa kerrotaan, kuinka kirja kuvaa juuri heidän tarinansa. Sitä on käytetty ja käytetään edelleen useissa tutkimuksissa ja graduissa Suomessa ja ulkomailla. Se tuntuu uskomattomalta ja ihanalta. Eräs helsinkiläinen yläkoululuokka valitsi kirjan kurssinsa aiheeksi. Mukana oli sekä äidinkielen että suomi toisena kielenä -ryhmien oppilaita. Jokainen oppilas kirjoitti kirjan kuviin tarinaa joko vain yhdestä aukeamasta tai koko kirjasta. Kävin heidän tunneillaan, jossa kaikki oppilaat lukivat tarinansa joko sujuvalta tai vasta auttavalla suomen kielellä. Se oli

Lehden kansi, sivu 8 ja sivu 11: Kuvitusta teoksesta Lappukaulatyttö (S&S 2022).

uskomattoman koskettavaa! Kirja valittiin myös vuonna 2020 edustamaan Suomea EU-hankkeessa, johon valittiin jokaisesta EU-maasta yksi kirja, ja se oli näkyvästi esillä eri maiden kouluissa.

Olet tehnyt huikean määrän lastenkirjoja työskennellen sekä yhdessä eri kirjailijoiden kanssa, että yksin, jolloin sekä kirjoitat ja kuvitat. Mitkä teoksista ovat sinulle itsellesi tärkeimpiä?

Yksi tärkeimpiä kirjojani on ensimmäinen kirjani *Onni-pojan puuhakas päivä*. Koko *Onni*-sarja kuvaa oman perheen arkea ja sen tekeminen on aivan omanlaistaan hommaa – ihanaa. Usein tuntuu, että juuri tekeillään oleva kirja on merkittävin. Keväällä ilmestynyt kirjani *Kerro minulle, Antonio* tuntuu hyvin tärkeältä. Se oli taas kerran niin rankka ja surullinen tarina, mutta tuntui, että se oli pakko kertoa. Haastattelin kirjaan yhtä Suomen ensimmäisistä pakolaisista, chileläistä **Alfonso Padillaa**, ja kerron kuvakirjassa hänen hurjan tarinansa lapsuudesta Santiagossa, Chilen sotilasdiktatuurista ja karkotuksesta Suomeen. Se on samalla kirja diktatuurista, uusista mahdollisuuksista, oman tien seuraamisesta ja muistamisesta.

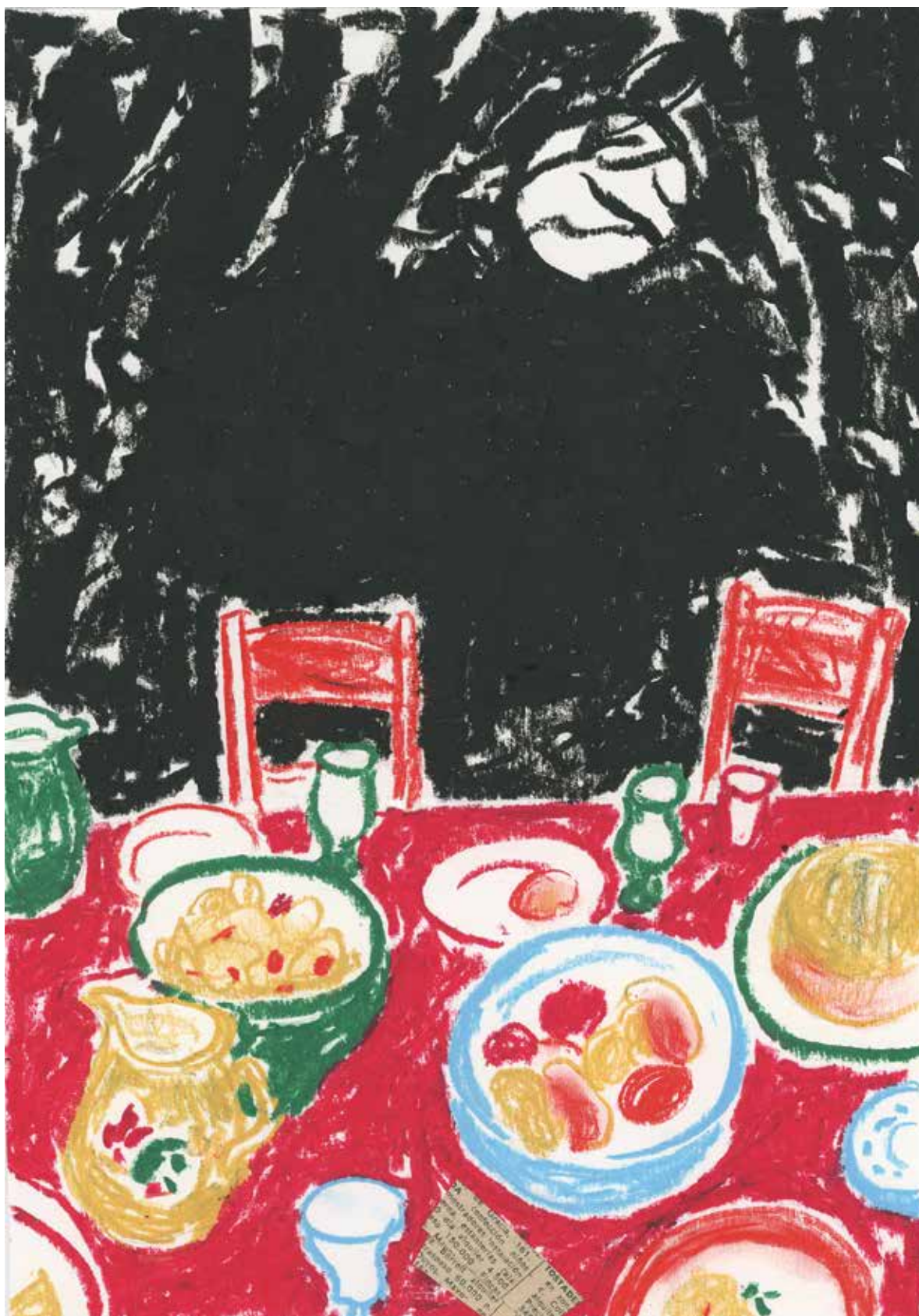
Teemme **Leena Virtasen** kanssa *Suomen supernaisia* -sarjaa. Naisten kirjoittaminen ja kuvittaminen historian lehdyköille tuntuu itselleni valtavan merkitykselliseltä.

Kirja, jonka ilmestymistä odotan juuri nyt eniten, on kuvakirja *Baltian ketjusta*. Se kertoo väkivallattomasta vastarinnasta. Pian 35 vuotta sitten elokuisena päivänä noin kaksi miljoonaa ihmistä otti yhtä aikaa toisiaan kädestä. Ihmisketju ylsi Viirosta rajojen yli Latviaan ja Liettuaan. Baltian maat saivat sen avulla itsenäisyytensä takaisin. Se kuulostaa nyt jopa uskomattomalta, ja on mielestäni yksi ihmiskunnan kauneimmista teoista. Kirjan kirjoittaa Eppu Nuotio ja se perustuu yhteiseen ideaamme.

Lopuksi vielä: mistä haaveilet tällä hetkellä?

Teen useisiin kirjoihin liittyen näyttelyitä. Ne inspiroivat minua aina vain enemmän. Rakastan myös lavastamista, jota teen silloin tällöin lasten esityksiin tai pieniin teatteriesityksiin. Haluan kirjoittaa myös itse enemmän, ja minulla onkin erään kollegan kanssa meneillään yksi aikuisille suunnatun kirjan kässäri. Silti en halua antaa liikaa aikaa pois kuvittamiselta, se on kaikista sopivinta itselleni, nautin siitä suuresti. Opiskelen tällä hetkellä myös perinnesaunottajaksi. Se tulee kenties näkymään joskus kirjoissani. Pääni on välillä liian runsaudensarvimainen, ja ahdistaa kun en pysty tarttumaan kaikkiin kiinnostaviin ja tärkeisiin aiheisiin. Tiedän jo nyt, etten kerkeä tehdä kirjoja kaikesta mistä haluaisin.

Oik.
Kuvitusta teokseen
Kerro minulle,
Antonio
(S&S 2023).

Taiteen eri muodot johdattavat lukijan tarinaan

Teksti ja kuvat: Merja Kauppinen & Juli-Anna Aerila

Lukijaksi vartutaan ihan pienestä pitäen. Näin lapsen kasvuympäristö ja läheisuhteet ovat merkityksellisiä siinä, kuinka luontevasti lapsi hakeutuu kirjan äärelle, virittää juttua tarinoiden henkilöistä, tapahtumista ja asioista tai kuvaa tarinan synnyttämiä tunnekokemuksia. Myönteiset kohtaamiset kirjojen ja tarinoiden maailmassa kiinnittävät lapsen lukijuuteen, joka kantaa aikuisuuteen saakka. Keskelle lapsille kirjan parissa viihtyminen ei tapahdu automaattisesti, vaan hän tarvitsee aikuisten tukea, läsnäoloa ja tietotaitoa kirjallisuudesta sekä lukemisesta. TARU® – Tarinoilla lukijaksi -malli on kirjallisuuskasvatustohjelma, joka on kehitetty lapsen lukijuuden tukemiseen.

TARU®-mallin lähtökohtana on ajatus siitä, että lapsi elää tarinoiden maailmassa. Lapselle kerrottujen tai luettujen tarinoiden pohjalta lapsi kiinnittyy pienestä pitäen tarinoiden ja lukemisen läsnäoloon ja tarpeellisuuteen. Tällöin teksteistä ja niiden ympärille rakentuvista tarinoista muodostuu ihmisenä kasvamisen pohja, jonka on mahdollista yhdistää eri-ikäisiä ja eri elämänpiireistä tulevia lukijoita. Lukeminen onkin pohjimmiltaan yhteisöllistä: tarinat

yhdistävät meitä toisiimme ylittäen aikakaudet, kieli- ja kulttuurirajat tai oppineisuuden asteet. Lukemisessa on kyse tutustumisesta itseen, toisiin ja ympäristöömme – siihen mikä elämässä on tärkeää. Lapselle lukeminen ja tarinan parissa viihtyminen on oppimista: runon kautta nousee ymmärrys tunteista ja seikkailutarina auttaa selviytymään haasteista. Lukuilo syntyy merkityksellisyyden kokemuksesta ja oikeaan hetkeen liitetystä tekstistä.

TARU® – TARINOILLA LUKIJAKSI ON KONKREETTINEN MALLI KIRJALLISUUSKASVATUKSEEN

Kirjallisuuskasvatus on kokonaisvaltaista toimintaa, jossa lukeminen ja tekstit merkityksellistyvät lukijal-

le montaa eri reittiä pitkin. Erilaiset lukemisen tavat, kuten kuvien lukeminen valmiista tarinasta tai tarinoiden kertominen omin sanoin, rakentavat merkityksiä tekstiin. Samoin merkityksellisyyden kokemuksia syntyy osallisuudesta, kuten tarinoiden tai äänikirjojen kuuntelusta, eläytyvän kerronnan seuraamisesta tai yhteiseen tarinaan ryhtymisestä lasten omaehtoisissa leikeissä. Lukijuuden kehittyminen nojaa TARU®-mallissa kolmeen kivijalkaan: lukemisen määrään, lukumateriaalin sopivuuteen lukijalle ja luettuun liitettävän toiminnan mielekkyyteen. Näiden kivijalkojen alkukirjaimista muodostuu lukijuuden koodi – MSM.

Lukemisen määrää perheessä, ryhmässä, luokassa tai muussa yhteisössä voi lisätä kahta reittiä: kirjojen saatavuutta ja määrää kasvattamalla sekä lukemiseen ja tekstien parissa työskentelyyn käytettävää aikaa lisäämällä. Mitä enemmän lapsella on valinnanmahdollisuuksia luettavan suhteen ja mitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia viettää aikaa kirjallisuuden parissa, sitä todennäköisemmin hän löytää kiinnostuksen kirjoihin, osaa valita luettavaa ja päättää käyttäen aikaa lukemiseen myös myö-

hemmin. Kirjavalikoimien ja lukemisen ajan lisäämisessä apuna voi käyttää säännöllisiä kirjastokäyntejä tai erilaisia digitaalisia alustoja. Edetä voi pienin askelin ja jokainen perhe tai yhteisö omalla tavallaan: joillekin hyvä tapa on ottaa käyttöön äänikirjat, toiselle riittelyt ja loruleikit arkkiaskareiden lomassa ja kolmannelle iltasaturutiini tai lukuvartti. Kun toiminnasta syntyy rutiini, sujahtavat lukemisen hetket luontavasti ja automaattisesti osaksi päiväohjelmaa.

Pelkkä ajan ja kirjojen määrän lisääminen ei ole tehokasta tai mielekästä, jos lukumateriaali ei ole sopivaa suhteessa lapsen tai nuoren tarpeisiin, mielenkiinnon kohteisiin ja lukutaidon eri osa-alueisiin. Lapset ovat myös lukijoina yksilöitä: vain kiinnostava ja oikeantasoinen teksti saa uppoutumaan lukemiseen ja kaipaamaan lisää luettavaa. Sopiva luettava on aina yhteydessä myös lukemisen määrään: kiinnostava kirja lisää luontevasti lukemiseen käytettävää aikaa. Monesti vapaa-ajan lukemiseksi sopii sarjakirja tai vähemmän vaativa luettava. Näin kirjaan uppoutuminen on viihdyttävää, ja lukiessa voi keskittyä lukunautintoon sekä tekstiin eläytymiseen. Haastava teksti puolestaan kehittää lukijaansa ja tuottaa itsensä ylittämisen kokemuksen, joka motivoi jatkamaan. Kirjavalinnat ovat avainmotivaatioon: aikuinen voi ohjata ja rajata valintaa, mutta yhdessä lapsilukijan kanssa päätetään, mitä ja milloin luetaan.

Lukemisen mielekkyys syntyy sopivan tekstin lisäksi mahdollisuudesta keskittyä ja rauhoittua tekstin

äärelle, mukavasta ja tilanteeseen sopivasta lukuympäristöstä sekä toimijuuden kokemuksesta. Tällöin tekstin parissa saa olla aktiivinen, tehdä näkyväksi omaa lukukokemustaan sekä jakaa sitä muiden kanssa. Tekstit ja lukutilanteet ovat erilaisia: toisinaan on mukava rauhoittua tekstin ääreen itsekseen, toisinaan jakaa tekstin synnyttämiä ajatuksia ja tunteita muiden kanssa. Mukava lukuympäristö ja toimiva lukutapa synnyttävät positiivisia mielikuvia lukemisesta ja tukevat tekstiin syventymistä. Positiiviset kokemukset herättävät halun lukea, lukutaito kehittyy ja lukijaidentiteetti alkaa muotoutua. Lasten kirjallisuuskasvatus onnistuu usein parhaiten, kun aikuisella on aikaa kuunnella ja tutustua lapseen. Lukeminen on vuorovaikutusta, jossa myös kodin ja koulun tai päiväkodin yhteistyö on tärkeää.

TAIDELÄHTÖINEN TOIMINTA OMAKOHTAISTAA LUKEMISTA JA KIINNITTÄÄ YHTEISÖÖN

Tarinat ovat kirjallisuuden perusta. Niitä voidaan kertoa, niihin voidaan eläytyä tai niiden synnyttämää kokemusta kuvata taidemenetelmin. TARU®-mallissa eri taiteen alat ovat esillä monin tavoin ja lasten erilaisia ilmaisutaitoja kunnioittaen. Lasten rohkaiseminen tanssimaan, laulamaan, piirtämään ja tutkimaan eri taidemuotojen yhdistelmiä lisää heidän sitoutumistaan kirjoihin ja auttaa heitä käsittelemään ja ilmaisemaan tekstin herättämiä ajatuksia ja tunteita moniaistisesti. Kokemuksen ja tunnemaailman kuvaaminen sanoin

voi olla vaikeaa aikuisellekin, saati lapselle. Taidelähtöisyys tekee näkyväksi myös sellaisia tarinoiden tulkintoja, joille ei ole sanoja.

Kirjat innostavat lapsia, kun heillä on mahdollisuus luoda ja jakaa omia tulkintojaan teksteistä taidepohjaisen toimintojen avulla. Taide onkin avain lapsilähtöiseen toimintaan. Se antaa lapsille mahdollisuuden oppia kirjoista omaan tahtiinsa ja tekemään omia valintojaan. Tämä tukee lasten toimijuutta osana ryhmää, mikä auttaa heitä tuntemaan itsensä hyväksytyiksi ja arvostetuiksi. Taidelähtöinen kirjallisuuskasvatus on eheyttävää toimintaa, jossa kirjallisuus tukee taidelähtöistä toimintaa ja päinvastoin. Lisäksi lapsi oppii tunnistamaan tunteitaan ja ymmärtämään tekstin sekä lukijan välistä vuorovaikutusta tekstin merkityksen rakentamisessa. Kuten taidekasvatus yleensä, kirjallisuuskasvatukseen liitetty taidelähtöinen toiminta vaihtelee täysin vapaasta luovasta ilmaisusta ohjattuun ja jäsentyneeseen toimintaan tekstien parissa.

Taidelähtöisessä tekstin tulkinnassa lapset käyttävät omaa persoonallisuuttaan, ja työskentely on usein luonteeltaan prosessimaista. Tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan

etenemistä tai tuloksia ei voi aina ennakoida, kuten esimerkiksi perinteisissä koulutehtävissä. Siitä huolimatta taidelähtöinen toiminta on tavoitteellista, sillä opettajalla on oltava ymmärrys ja tietämys lasten kehityksestä, tarpeista ja toiminnan yleisistä tavoitteista, jotka tarkentuvat, kun opettaja tarkkailee lapsia toiminnan aikana. Kun taidelähtöistä toimintaa käytetään kirjallisuuskasvatuksessa, oleellista ei ole lapsen taitavuus jonkin taidemuodon toteuttajana, vaan tärkeää on, mitä lapsi toiminnallaan ilmaisee. Lasten taidelähtöiset tuotokset avaavatkin aikuiselle näkymän lapsen mielenmaisemaan ja tulkinnan mahdollisuuksiin. Lasten tuotosten pohjalta voidaan käydä hyvinkin merkityksellisiä keskusteluja siitä, mitä kirjallisuus on lapselle merkinnyt ja mitä lapsen elämään kuuluu. Näin kirjallisuus alkaa näyttäytyä lapselle merkityksellisenä. Lasten tuotosten tarkastelu rinnakkain auttaa aikuista ymmärtämään paitsi kirjallisuuden tulkinnan yksilöllisyyttä ja erilaisia näkökulmia teemoihin tai hahmotustapaan myös yleisemmin.

Taiteen avulla oppiminen on uuden luomista, ja usein se, mitä prosessin aikana tapahtuu, on arvokkaampaa kuin itse tuotos. Taidelähtöinen kirjallisuuskasvatus on lapsille luonteva tapa lähestyä asioita taiteen kautta. Taiteen kautta heidän ajatuksensa luetusta, kokemukset ja elämykset saavuttavat konkreettisen muodon. Samalla myös lasten ymmärrys eri taiteenlajeista ja taiteen merkityksestä syvenee.

Opettaja tai vanhempi voi aloittaa lapsen lukemaan innostamisen taidemenetelmin pohtimalla seuraavia kysymyksiä:

- Mitkä taiteen alat ovat sinulle itsellesi tutuimpia? Mitä niistä voisit käyttää lukemaan innostamisessa?
- Tiedätkö, mistä taiteen muodoista lapsi/lapset pitävät?
- Mitä taidepohjaista toimintaa voisit lisätä lukuhetken alkuun, itse lukuhetkeen tai sen loppuun?
- Miten voisit tarjota lapsille mahdollisuuksia tutustua heille uusiin taiteen aloihin pikkuhiljaa lukemisen myötä?
- Onko lukuhetkessä tilaa yksilöllisille valinnoille ja vapaudelle?

KIRJALLISUUSKASVATUS ON ELÄMÄNMAKUISTA JA PITKÄJÄNTEISTÄ TOIMINTAA

Useat kansainväliset ja kansalliset lukutaitoselvitykset osoittavat, että lasten lukutaito jatkaa eriytymistään. Vaikuttaa siltä, että perinteinen lukutaitokasvatus ei kohtaa kaikkia lapsilukijoita. TARU®-mallin mukainen elämyksellinen ja luova lähestymistapa tarinoihin auttaa lapsia näkemään lukemisen merkityksen elämästä oppimisen välineenä ja motivoi myös perinteisten lukutaidon osa-alueiden harjoitteluun.

TARU®-kirjallisuuskasvatuksen malli perustuu opettajien kokeiluihin ja kehittämistoimintaan TARU® – Tarinoilla lukijaksi -hankkeissa. Tällä hetkellä TARU®-hankkeissa keskitytään kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyöhön (*LULU - Lukumaan lumo*) sekä mediatekstejä fiktion yhdistelevään monialaiseen oppimiseen alakoulussa (*Media-TARU®*).

Lue lisää TARU®-mallista:

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2019). Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukiinnon herättelyyn. PS-kustannus.

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2021). Kirjasta kaveri. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. PS-kustannus.

Lasten lukuinnon virittäminen ja motivaation lisääminen lukemista kohtaan

Teksti: Kirsi Ek, varhaiskasvatuksen opettaja

Varhaiskasvatuksen opettajana näen monipuolisen lastenkirjallisuuden hyödyntämisen tärkeänä osana pedagogiikkaa. Koen tärkeäksi, että lapset pääsevät itse valitsemaan itselleen mieluisia kirjoja, sillä tämä myös motivoi lapsia kirjojen pariin. Käymme oman ryhmäni kanssa säännöllisesti kirjastoretkillä ja kirjastoautolla. Pienryhmissä tapahtuvat lukuhetket mahdollistavat kunkin ryhmänjäsenen ajatusten kuulemisen ja kirjoista keskustelun. Omassa ryhmässäni hyödynnetään myös *Lukulumo*-sovellusta, missä on saatavilla digitaalisia kirjoja eri kielillä luettuina. Sovelluksesta voidaan valita kirja lapsen äidinkiellällä, ja sen jälkeen sama kirja voidaan kuunnella suomeksi. Lapsista on hauskaa kuulla myös vieraita kieliä. Keskustelemme myös, mitä voimme kuvien kautta kirjan tarinasta tietää, vaikka emme ymmärtäisi kieltä.

Luen itse päivittäin kirjoja lapsille ja koen tärkeäksi sen, että päiväkotij- ja eskaripäivään on rakennettu hetkiä, jolloin tällaiset lyhyet, mutta tärkeät lukuhetket mahdollistuvat. Mielestäni on erittäin tärkeää, että aikuinen osoittaa itse kiinnostustaan lastenkirjoja kohtaan ja välittää näin lapsille, että kirjoihin kannattaa tarttua, ja lukeminen on mukavaa. Oma innostus tart-

tuu myös lapsiin. Omassa ryhmässäni kirjoja on monessa eri tilassa, ja lapsia kannustetaan lukemaan kirjoja myös keskenään. Näen tärkeänä mahdollistaa myös rauhallisia paikkoja lukemiselle.

Hyvä keino innostaa lapsia kuuntelemaan kirjaa on mielestäni oikeanlaisen tunnelman luominen. Olen luonut tunnelmaa lukuhetkille esimerkiksi tunnelmavalloilla, ja luomalla ledivaloilla nuotion, minkä ympärille olemme lasten kanssa kokoontuneet. Lukijana olen voinut olla kirjassa oleva hahmo, esimerkiksi karhu tai jänis. Myös metsässä lukemisen olen kokenut hyvänä keinona johdattaa lapsia tarinoiden pariin. Suosittuja ovat olleet myös oman kirjan päivät ja viikot, jolloin lapset ovat saaneet tuoda oman lempikirjansa päiväkotiin. Itse koen isommalle ryhmälle lukiessani hyväksi ja motivoivaksi keinoksi heijastaa kirjan sivut seinälle, jolloin kaikki pystyvät näkemään ja keskittymään paremmin.

Pitää päästä tarinan imuun, jotta lukeminen alkaa vetämään

Teksti: Ilkka ja Liisa Alatalo, Roihuvuoren ala-asteen koulu, Helsinki

*Opeteatteria, kirjajulkareita, tarinallista
ympäristökasvatusta ja lukupiirejä
Roihuvuoren ala-asteen koulun lukutaitotyössä*

Lukeminen ei ole kaikille lapsille välttämät-
tä vielä kovin tuttua puuhaa kouluun tultaes-
sa. Yhä useammin opettaja joutuu tekemään
paljon pohjatyötä lukukipinän sytyttämiseksi:
lukemaan, saduttamaan, käymään kirjastoret-
killä ja tekemään tarinoiden maailmaa tutuksi
hyvin monenlaisin keinoin. Alkuopetusta seu-
raavina kouluvuosina lukusujuvuuden merki-
tys oppimiselle ja sen mielekkyydelle kasvaa.
Jos lukeminen tökkii ja sanavarasto on ohut,
se ehkäisee kirjaan tarttumista entisestään.

Koulumme alkuopetuksessa on viime
vuosina tehty lujasti töitä lukuinnostuksen
eteen. Ennen monilukutaitoa käsittelevän
ilmiöjakson alkua opettajat esittivät lapsille
Punahilkka-sadun. Tämän jälkeen *Punahilk-
ka*-satuja tarkasteltiin eri versioina ja eri kielil-
lä. Lukuinnostuksen tukena on myös käytetty
animaatioita, legorobotteja ja erilaisia sanatai-
deharjoituksia niin koulumme pienillä kuin
isoilla oppilailla.

Lukuläksyihin on panostettu paljon. Alku-
opetuksessa pyritään joka päivä antamaan
jokin lukuläksy, jonka huoltajat kuittaavat.
Tämänkin toimenpiteen on jo nähty vaikutta-
van lukunopeuksiin pienoisena kasvuna.

Alkuopetuksessa on tänä syksynä ollut
käynnissä lukupiiri, jossa oppilailla on pa-
reittain sama kirja. Kirja jaetaan noin viiteen
luku-urakkaan, josta oppilaat tekevät pieniä
tehtäviä pareittain. Luku-urakkaa voi kotona

suorittaa myös niin, että huoltaja lukee osan
tarinasta ääneen lapsen kanssa. On tärkeää py-
syä samassa tahdissa parin kanssa, jotta voi ju-
tella ja tehdä tehtäviä.

Niin ikään 5.–6.-luokkalaisilla on kokeil-
tu lukupiirien toimivuutta lukusujuvuuden
ja luetun ymmärtämisen edistämiseksi sekä
lukukipinän sytyttämiseksi. Isompien oppi-
laiden lukupiireissä tekstilajien kirjo on suu-
rempi ja huomioi laajan tekstikäsitteilyn. Lu-
kupiiriryhmiä on viisi ja niissä on oppilaita
luokka-astetasoisesti eri luokilta. Eri ryhmiä
vetää joko luokanopettaja, s2-opettaja tai laaja-
alainen erityisopettaja. Ryhmät etenevät omaa
tahtiaan, ja useimmiten ryhmillä on omat kir-
jansa tai tekstinsä, jonka käsittelyyn he keskit-
tyvät. Kuudesluokkalaiset ovat myös työstä-
neet tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyviä
materiaaleja lukupiiritehtävinä.

Alkuopetuksessa käytetään paljon pari-
lukemista. Käytössä on tarinallisesti koko lu-
kuvuoden etenevä aapinen ja toisella luokalla
lukukirja, jonka juonta seuraamme ja käsitte-
lemme sanastoa, sanontoja ja kielikuvia. Aluk-
si teksti käsitellään opettajajohtoisesti: ensin
kuunnellaan tarina digimateriaaleista, tämän
jälkeen toisinaan vielä opettajakin lukee tari-
nan ja lopuksi siirrytään parilukemiseen. Yh-
teisissä koko luokan lukutuokioissa opettaja
lukee mahdollisimman monipuolisesti erilai-
sia kirjoja eri genreistä.

Kirjat ovat hyvin näkyvillä koulumme eri luokissa. On tarjolla kirjavaunuja ja -hyllyjä. Koulussamme on kaksi omaa kirjastoa kummassakin rakennuksessa. Pääkoulun kirjastossa järjestetään lukuvälitunteja. Pulpettikirjat – tai nykyään pikemminkin laatikkokirjat – ovat aina olemassa, joko koulusta tai Roihuvuoren lähikirjastosta.

Reaaliaineissakin lukeminen ja tarinalisuus ovat läsnä. Oppimista tehostetaan tekemällä metsäretkiä ja leikkimällä. Kollegojemme **Jasmine Gustafssonin** ja **Henriikka Reiman** ympäristökasvatuksen kokonaisuuteen kehittämää hiiritarinaa käytetään metsäretkillä ja ulko-opetuksessa konkretisoimaan ympäristötietoon liittyviä käsitteitä ja havainnollistamaan toimenpiteitä, joita jokainen voisi luonnon hyväksi tehdä. Reaaliaineiden oppimateriaaleihin tarvittaisiin kuitenkin vielä enemmän sivistävää ja monikanavaista tarinallisuutta oppimisen ja havainnollistamisen tueksi.

Koulussamme on myös koko koulun laajuista sekä kodin ja koulun yhteistyötä lukutaitoon liittyen. Viime lukuvuonna 2022–23 alkuopetuksen oppilaat kirjoittivat kirjat ja pitivät huoltajille kirjojen julkistamistilaisuuden. Keväällä oppilaat tekivät äänikirjat: he piirsivät itse kuvat ja kertoivat tarinat iPadille. Kuudesluokkalaiset järjestivät koko koululle kirjamesut kevätlukukaudella. Koko koulun oppilaat huoltajineen osallistuivat loppulukuvuodesta kevätnäyttelyyn, johon oppilaat olivat valinneet lukuvuoden aikana tekemistään töistä parhaat palat ja rakentaneet upean koulurakennuksen laajuisen näyttelyn. Tässäkin näyttelyssä tarinallisuus, kirjoittaminen ja kulttuuri olivat vahvasti esillä.

Teatteri ja muu kulttuuri olisi hyvin tärkeää kouluissa. Lasten pitäisi päästä näkemään ja kokemaan kulttuuria monipuolisesti kouluajan puitteissa. Valitettavasti kulttuuri on usein liian kallista kouluille. Mutta esimerkiksi Oodi on retkikohteena erinomainen. Oodi-retkellä voi harjoitella kirjaston käyttöä ja tutustua kirjastotarjonnan monipuolisuuteen, jotta lapset osaisivat hakeutua näiden palveluiden

ääreen omatoimisesti myöhemmin. Kirjastoissa on muun muassa leffailtoja, siellä voi tehdä läksyjä ja tavata lukukoira.

Omien lastemme kautta olemme huomanneet, että pitää päästä tarinaan kiinni, jotta lukeminen alkaa vetämään. Jos koulusta vaaditaan lukuläksyjen kuuntelemista ja kuitaamista, ja siten velvoitetaan huoltaja osallistumaan, lukeminen kasvaa oppilaalle tavaksi ja tehostaa lukuläksyjen tekemistä. Se antaa myös vanhemmille signaalin, että koulunkäyntiin tarvitaan heidänkin osallistumistaan. Tämä rutiini on myös vaikuttanut vanhimman lapsemme sujuvaan lukemiseen, vaikkei suurta intoa kirjojen vapaa-ajan kuluttamiseen ainakaan vielä ole ollut nähtävillä. Toiseksi vanhin lapsistamme harjoittelee vielä lukemista ja suurin osa tarmosta menee tekniseen suorittamiseen, joten luetun ymmärtämisestä tai varsinaisesta lukemisesta ei vielä ole kyse.

Keskimmäisen lapsemme mielikuviutus on hyvin erilainen ja sanavarasto rikkaampi ja laajempi verrattuna isoveljiin. Hän ei ole kiinnostunut nopeista videoista, ”shortseista”, ja pitää enemmän perinteisistä lastenohjelmista. Hän keksii mielellään omia satuja ja tarinoita.

Lapset mielellään kuuntelevat tarinoita ja satuja. Keskimmäisen lapsemme erityinen kiinnostuneisuus tarinoiden näkyä positiivisesti hänen sanavarastossaan ja kyvyssään omaksua tietoa tarinoiden kautta. On tärkeää olla paitsi vanhempana, myös opettajana lasten silmissä lukeva aikuinen: kun lapsi lukee, myös aikuinen lukee painettua kirjaa. Elä niin kuin opetat!

Alatalot ovat työskennelleet Roihuvuoren ala-asteen koulussa 2010-luvun taitteesta alkaen. Liisa on työskennellyt enemmän koulun alkuopetuksessa, ja Ilkan työkokemus on karttunut suurimmaksi osaksi 3.–6. luokkien opettajana.

Kirjakaverit liikuttavat lukemaan

Teksti: Mervi Morgan, luokanopettaja, Roihuvuoren ala-aste, Helsinki

Tiedätte varmastikin sen tunteen, kun lukemista ei malttaisi millään lopettaa, koska kirjan laittaminen pois, edes hetkeksi, pakottaa tarinan tunnelmista takaisin todellisuuteen. Arjen ankeatkin askareet suoriutuvat kirjan tapahtumapaikoissa viipyillen, ajatuksissasi pohdit tarinan henkilöiden elämänkohtaloita, heidän kohtaamiaan haasteita. Koet henkilöhahmojen kanssa heidän ilojaan, surujaan, onneaan, ahdistustaan, toiveitaan, pelkojaan tai pettymyksiään. Kirjojen henkilöhahmot ovatkin parhaimmillaan ystäviä, kirjakavereita, jotka tarinoillaan liikuttavat lukemaan ja kokemaan. Joskus ei haluaisi tarinan päättyvän lainkaan, sillä se antaa lohtua, toivoa ja voimaa. Tarinassa on hyvä olla: joku on kuvannut ja sanoittanut sellaisia kokemuksia, joita itse ei ole vielä osannut kuvailla eikä sanoittaa.

Tarinoiden henkilöhahmot ovat juttukavereita, jotka auttavat lukijaa tutkimaan omaa sisimpäänsä ja ymmärtämään enemmän itsestä, toisista, elämästä ja ihmisyydestä. Näin on myös lapsilla. Kirjakavereiden avulla on mahdollista käsitellä omia elämäkokemuksia iloineen ja suruineen, lasten kesken. Samaistuttavat henkilöhahmot ovatkin keskeisessä asemassa luokkamme elämyksellisissä ja innostavissa lukukokemuksissa. Henkilöhahmojen kautta omat, joskus noloiltakin tuntuvat kokemukset normalisoituvat, ja sipaisulla huumoria monet raskaat asiat muuttuvat kevyemmiksi kantaa. Ei ole yllätys, että vuosikymmenestä toiseen lapsia liikuttavat pelottavista aiheista kertovat **Lindgrenin** Joonatan, Korppu ja Ronja, mutta toisaalta myös *Neropatin päiväkirjoista* tutun Gregin kommellukset.

Liikuttavan lukukokemuksen ja lukukipinän syttymistä edistää eläytyvät keskustelut yhdessä kavereiden kanssa. Keskustelut voivat olla opettajan ohjaamia koko luokan keskusteluja tai keskustelua pienryhmissä. Henkilöhahmojen tutkiminen kehittää tärkeää mentalisaatiokykyä: mitä tapahtuu toisen ihmisen ajatuksissa ja tunteissa, ulospäin näkyvän toiminnan takana? Eläytyminen, samaistuminen ja voimaannuttavat sijaiskokemukset tapahtuvat aina oppilaiden kokemusmaailmassa, vaikka kysymykset ja keskustelut koskevat henkilöhahmojen maailmaa. Hyvin muotoillut, avoimet kysymykset, joissa opettajan omat tunne- ja ilmaisutaidot sanallisen ilmaisun tukena ovat äärimmäisen tärkeitä.

Monet luokkamme oppilaista ovat kokeneet elämässään paljon myös sellaisia asioita, joita pienten ihmisten ei soisi koskaan kokevan. Tarinoiden henkilöiden kautta heidän on mahdollista tutkia ja jäsentää kokemuksiaan, sekä löytää sanoja niitä kuvaamaan. Henkilöhahmot ovat kohde, joihin omat kokemukset voidaan ulkoistaa ja etäännyttää turvallisen kauas itsestä, jolloin niistä uskalletaan keskustella myös luokkakavereiden kanssa. Parhaimmillaan tällaisilla keskusteluilla voi olla terapeutin vaikutus, minkä lisäksi keskustelut edistävät luokan oppilaiden välistä empatiaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Me kaikki jaamme keskenämme jotain samaa. Vaikuttavaan lukukokemukseen liittyen usein kokemus ymmärretyksi tulemisesta, ei ainoastaan luetun ymmärtämisestä.

Lukupeli ja Roihuvuoren ala-asteen kirjamesset

Teksti: Jasmine Gustafsson,
luokanopettaja, Roihuvuoren ala-aste, Helsinki

Elokuussa 2018 päädyin hieman yllättäen opettamaan kuudetta luokkaa Roihuvuoren ala-asteelle. Tulevaa lukuvuotta suunnitellessani sain kollegaltani **Niina-Annukalta** käsiini paperin, johon oli lyijykynällä hahmoteltu portaikko. Portaikon jokaisella askelmalla oli jokin lukemiseen ja kirjallisuuteen liittyvä otsikko, ja alle listattuna erilaisia tehtäväideoita. Olin juuri saanut eteeni ensimmäisen version Lukupelistä.

Suunnitelmat tarkentuivat, ja konsepti esiteltiin oppilaille. Oppilaat etenisivät Lukupelissä askelmalta seuraavalle luettuaan vaaditut kirjat ja tehtyään niihin kuuluvat tehtävät. Tehtäviin kuului kirjavinkkausten kirjoittamista koulun blogiin, tietoteksteistä tiivistelmien laatimista, sekä lukupiirissä yhteisestä teoksesta keskustelua. Pelin ideana oli innostaa oppilaita lukemaan, tutustuttaa erilaisiin kirjallisuuden lajeihin ja harjoitella löytämään itselleen mieluisaa ja sopivan tasoista kirjallisuutta.

Peli huipentui keväällä järjestettyihin kirjamessiin, joihin oppilaat olivat suunnitelleet ja toteuttaneet ohjelman. Mukana oli oppilaiden luoman ohjelmiston lisäksi esimerkiksi kirjavinkkaa ja Roihuvuoren kirjastolta sekä **Pipsa Pentin** kuvitustyöpaja.

Viime lukuvuonna minulla oli jälleen opettavanani kuudes luokka sekä into toteuttaa Lukupeli uudelleen. Materiaalit, ideat ja kehitysehdotukset edelliseltä kerralta olivat tallessa. Tällä kertaa mukana oli myös kaksi rinnakkaisluokkaa, eli huomattavasti suurempi joukko oppilaita edelliskertaan verrattuna. Myös tämänkertaisen Lukupelin ensimmäisillä askelmilla luettiin ensin

fiktiota ja sitten faktaa. Näiden pohjalta oppilaat tekivät erilaisia kirjallisia tuotoksia joko sähköisesti tai käsin.

Kirjamesujen suunnittelu aloitettiin jo alkuvuodesta 2023, ja messut järjestettiin huhtikuun lopussa. Oppilaat ottivat itse yhteyttä niin koulun henkilökuntaan kuin ulkopuolisiin tahoihin, joilta toivoivat apua tai osallistumista messuille. He laativat ohjelman ja aikataulut, ja mainostivat tapahtumaa koulun väelle.

Messuilla oppilaat esittelivät omia projektejaan lukemiinsa kirjoihin liittyen ja järjestivät piirustus- ja kirjanmerkkiaskartelupajan. Messulavalla kuultiin Pipsa Pentin ja **Sini Helmisen** kirjailijahaastattelut. **Anne-Mari Jääskistä** oli haastateltu edellispäivänä, ja videoitu haastattelu nähtiin myös osana messuohjelmaa. Oppilaat olivat itse laatineet kysymykset kirjailijoille ja hoitivat itse myös haastatteleminen.

Oppilaat olivat rakentaneet Lukumajan ja Lukuololan lukuhetkiä varten, perustaneet kirjanvaihtohyllyn ja vessakirjaston, ja pelasivat itse käsikirjoittamaansa *Dungeons & Dragons* -peliä yleisön seurattessa. Messuvieraat pääsivät kiertelemään, tutkimaan ja ihmettelemään koulun liikuntasaliin, käytäville ja luokkahuoneisiin rakennettuja pisteitä, pajoja ja muita ohjelmanumeroita.

Innostava, yhteisöllinen ja monipuolinen tapahtuma oli tekijöidensä näköinen ja jäi varmasti sekä järjestäjien että vierailijoiden mieleen. Toivottavasti oppilaat pääsevät pelaamaan Lukupeliä ja nauttimaan Kirjamesuista tulevinakin vuosina!

Nina-Annukka Paukonen

Lukumummi lukukipinää luomassa

Lukumummi-toiminnan arki ja koulujen haasteet

Teksti: Soili Arminen

Olen aikaisemmin ollut muutaman vuoden ajan MLL:n perhekummina. Eläkkeelle jäätyäni halusin kokeilla lukumummina.

Minut on otettu koululla hyvin vastaan. Tarve lukumummin tuelle on suuri ja lapsia riittää lukutuokioihin. Aamupäivääni on merkitty 16 lasta, osa tulee pareittain. Lapset lukevat ja minä kuuntelen. Autan vaikeissa kohdissa ja sisällön ymmärtämisessä, jos aikaa jää. Reilun vartin tuokioissa ei ihmeitä tehdä. Mutta ehkä lapsille syttyisi kipinä tarttua kirjaan vapaa-ajallakin. Olenkin joskus sanonut, että uimaan ei opi lukemalla, veteen on mentävä, mutta lukemaan oppii vain lukemalla. Mukavaa olla avuksi edes pienellä panoksella, ja lastethan ovat aivan ihania!

Kouluarjesta voisın sanoa, että hektistä on. Toivoisin, että kouluille olisi lisäresursseja. Saavatko lapset, joilla on esim. lukihäiriötä tai puhevaikeuksia riittävästi tukea? Lukemisen vaikeuksia on paljon lapsilla, joiden kotikieli ei ole suomi. Erityisesti siihen pitäisi löytää rahaa ja monenlaisia resursseja. Vapaaehtoiset lukumummit ja -vaarit eivät lukemisen ongelmia kokonaan ratkaise.

Niina-Annikka Paukkonen

Lukumummit ja -vaarit ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapaaehtoisia, jotka perehdytetään lukutoimintaan. Lukutuokioista sovitaan yhdessä lukumummin tai -vaarin ja koulun henkilökunnan kanssa. Toiminnan keskiössä ovat sellaiset oppilaat, jotka tarvitsevat rohkaisua ääneen lukemisessa, innostusta lukemiseen tai apua lukujuvuuden ja/tai luetun ymmärtämisen vahvistamisessa.

Lukurauhaa kouluihin

Oppilaan näkökulma lukukipinän sytyttämiseen ja ylläpitämiseen kouluissa

Teksti: Milja Rauta

Pienenä lempikuvakirjani oli *My Little Pony*-luukkukirja. Ihan pienenä tykkäsin kuvakirjoista, mutta kun menin viskariin tai eskariin, tykkäsin lainata kirjoja, joissa oli jo pitkiä tekstejä. Siitä se sitten lähti. Innostuin lukemaan eka tai toka luokan aikoihin, kun oli lukukirjat. Huomasin, että lukeminen on kivaa ja halusin lainata kirjoja lisää.

Kuuntelen podcasteja ja luen painettuja kirjoja. Aina, kun olen aloittanut jonkun kirjan, jään siihen koukkuun. Ja kun kirja loppuu, haluan vain lukea koko ajan lisää. Odotan kirjoilta jännitystä ja uutta tietoa, ja sitä, että kirjoissa on aukkoja, jotka voin omassa mielessäni täyttää. Monissa lastenkirjoissa asiat kerrotaan liiankin tarkasti, joten niitä on välillä jopa vähän tylsä lukea. Aikuisten kirjoissa jää enemmän oman mielikuvituksen varaan ja niissä on enemmän tietoa.

Lukuvälitunnit ovat kivoja, vaikka siellä ei aina ole kovin paljon lukurauhaa. Opettajien pitäisi olla kenties johdonmukaisempia lukemiseen innostamisessa. Lukuaikaa on ihan riittävästi, mutta voisi toki olla pieniä hetkiä enemmänkin. Minusta kirjoittaminen koulussa on kivaa, mutta joskus olisi hyvä, että saisi useammin päättää itse aiheen ja lajityypin, josta kirjoittaa. Rauhallisia lukupaikkoja voisi olla enemmän, sellaisia, jotka blokkaavat ääniä.

Niina-Annikka Paukkonen

Antaisin oppilaille vinkkejä kirjoittamiseen esimerkiksi kysymällä, mistä henkilö tykkää ja mistä haluaisi tehdä tarinan.

Usein minulla on itsellenikin vaikeuksia keskittyä lukemiseen. Silloin laitan kirjan hetkeksi pois ja mietin. Jos ympärillä on paljon ääntä, lukeminen ei suju. Minulle on suositeltu vastamelukuulokkeita. Ne voisivat auttaa minua ja myös muita.

Miljan lukuvinkki loppuvuoteen:

**Roald Dahl:
Kuka pelkää noitia**

Lastenkirja, joka on oikeasti jännittävä. Kerrotaan suoraan, miten noita tunnustetaan. Fantasiakirja, joka vaikuttaa realistiselta. Suosittelen kaikille päiväkotii-ikäisistä aikuisiin!

Lumotut sanat

Teksti ja kuvitus: Emmi Jormalainen

Vierailin Oulussa keväällä Lumotut sanat -festivaaleilla. Festivaali on Oulun Lastenkulttuurikeskuksen vuosittain järjestämä yli kuukauden kestävä sanataiteen juhla, johon liittyy tapahtumia, näyttelyitä, osallistavaa tekemistä ja esiintyjä lapsille ja perheille, mutta myös asiantuntijapuheenvuoroja ja pohdintaa lukemisesta ja kirjallisuudesta.

Oulun Lastenkulttuurikeskus ja sen Sanataidekoulu toimivat kulttuuritalo Valveella, joka on lämminhenkinen kulttuurin sydän Oulun keskustassa. Valveen vaaleanpunaisten kiviseinien sisään kätkeytyy katettu korttelipiha, joka sulkee tuulen ja tuiskun ulkopuolelle ja mahdollistaa sukeltamisen sanataiteeseen ja kohtaamisiin. Oli iloista huomata, että Lumotut sanat -festivaalien alkaessa paikka oli täynnä paikallisia vauvoja, lapsia, perheitä, mummoja ja vaareja, jotka osallistuivat tapahtumaan ja sen sanataidepajoihin. Aikuisyleisöä oli saapunut Tampereelta ja Rovaniemeltä asti.

Lumotut sanat -festivaalin taiteellisina johtajina toimivat sanataideopettajat **Anna Anttonen** ja **Kati Inkala**.

Milloin Lumotut sanat -festivaali sai alkunsa? Mistä kaikki alkoi?

KI: Lumotut sanat järjestettiin ensimmäisen kerran keväällä 2007. Festivaali sai alkunsa varmastikin siitä, että olimme jo tuolloin päässeet osaksi valtakunnallista lastenkulttuurikeskusten verkostoa, jossa Oulun tehtävänä oli mm. kehittää sanataidekasvatusta ja edistää kotimaista lasten- ja nuortenkirjallisuutta. Mietimme pal-

Kati Inkala (vas.) ja Anna Anttonen toimivat Oulussa Lumotut sanat -festivaalin taiteellisina johtajina.

Sanna Krook

jon Annan kanssa, miten tuo edistämisen tehtävä toteutuu. Oulussa oli jo muutaman vuoden ajalta kokemusta monenlaisten sanataidetapah- tumien tekemisestä. Tuntui luontevalta siis järjestää festivaali. Tuona vuonna Annantalolla oli esillä **Grimmin** satujen pohjalta tehty todella hieno *Lumottu metsä* -näyttely, joka saatiin lastenkulttuurikeskusten verkoston kautta Ouluun ensimmäiselle Lumotut sanat -festivaalille. Siitä koko festivaali taisi saada inspiraation myös nimeensä.

Oulun Lastenkulttuurikeskuksen sanataidekoulu järjestää useampia sanataideryhmiä eri ikäisille lapsille koko kouluvuoden ajan. Minkä ikäisenä sanataidekoulun voi aloittaa?

KI: Sanataidekoulun voi aloittaa vauvana! Meillä alkaa joka vuosi syyskuussa ja tammikuussa pienten vauvojen eli alle puolivuotiaiden vauvojen sanataideryhmä. Nuorimmat harrastajat ovat olleet vain muutaman viikon ikäisiä.

AA: Aina toisinaan pienten vauvojen sanataideryhmässä on mukana joku niinkin pikkuinen, ettei hänellä vielä ole nimeä.

Mikä on hauskinta sanataideopetuksessa?

AA: On hurjan ihanaa ja hauskaa saada tehdä työtä niin monen ikäisten ihmisten kanssa: saa kohdata niin vauvoja, perheitä, lapsia, nuoria kuin aikuisiakin. Lempiääneni sanataideopettajana on keskittynyt hiljaisuus, jota halkoo vain kirjoittavien kynien suhina paperia vasten.

KI: Moni asia on sanataideopetuksessa hauskaa! Hauskaa on se, että saa tehdä ja keksiä kirjoihin, sanoihin, runoihin ja tarinoihin liittyviä juttuja ja jakaa niitä sellaisten ihmisten kanssa, jotka tykkäävät samoista asioista. Sanataiteesta tykkäävät ihmiset ovat parasta kaikenikäisten ryhmissä.

Mistä kirjoista lapset ovat olleet tänä syksynä erityisen innoissaan? Entä opettajat?

AA: 7–8-vuotiaiden sanataideryhmän syyssuosikki on ollut **Grégoire Kocjanin** ja **Mateo Dineenin** *Hirviöt – Vinksahtanut valikoima*, jonka innoittamana lapset ovat keksineet ja kirjoittaneet mahtavia uusia hirviöitä. Mieluinen uunituore tuttavuus on ollut **Laura Ruohosen** ja **Linda Bondestamin** *Konkkaronkka: olen lapsesta asti rakastanut Tove Janssonin Kuinkas sitten kävikään?* -kirjaa, ja *Konkkaronkka* tuntuu kuin nostavan hattua tuolle klassikolle.

Nuorten sanataideryhmä Väessä kirjoja on nähty tänä syksynä harvinaisen vähän, sillä olemme luoneet ryhmän ikioman pikkukaupungin nimeltä Väkipuro. On ollut mahtava keksiä ja kirjoittaa paikkoja, tapahtumia, historiaa ja henkilöitä tähän kummaan kuvitteelliseen kaupunkiin. Väkipuron maailmasta hyppäsimme suoraan tekstityöpajoihin, joissa luetaan ryhmän nuorten omia tekstejä ja keskustellaan niistä.

KI: Teimme 6–7-vuotiaiden sanataidekoululais- ten kanssa usean viikon projektin liettualaisten **Evelina Daciuten** ja **Aušra Kiudulaiten** kir-

jasta *Onni on oranssi kettu*. Koko meidän ryhmämme oli kyllä tosi innoissaan sekä kirjasta että projektista. Viiden viikon aikana syntyi sanataidekoulun seinälle hieno kaupunki ja monta huikeaa tarinaa!

Luin 2-vuotiaiden ryhmän kanssa **Karoliina Pertamon** pahvikirjan *Pupu tykkää* ja se oli kyllä syksyn ehdoton hitti.

Valitsette myös joka vuosi festareille Vuoden kuvittajan, jonka kuvitukset näkyvät tapahtumassa ja näyttelyssä. Lumotut sanat -festivaali on siten myös hyvin visuaalinen juhla. Mitkä kuvitetut kirjat inspiroivat teitä juuri nyt?

AA: Lasten ja nuortenkirjallisuuden suurkulttuurina saa jatkuvasti olla hienojen kirjankuvitusten ympäröimänä. Viime aikoina olen lukenut paljon lastenrunoja, ja esimerkiksi **Silja Wihersaaren** kuvittama *Tiitiäisen metsä* ja **Jani Ikosen** kuvittama *Kaupunki Kukaties* ovat aivan hurmaavia! Olen vaikuttunut myös **Miila Westinin** sarjakuvaromaanista *Loputon talvi*, joka avaa muinaiseen itämerensuomalaiseen kansanperinteeseen sukeltavan Myyttiset-sarjan.

KI: Olen lukenut tänä syksynä paljon aivan pienille suunnattua kirjallisuutta. **Hannamari Ruohosen** *Rane*-kirjojen anarkistinen kuvitustyylillä riemastuttaa.

Moni pohtii, miten lapsen voi innostaa lukemaan. Mitä vinkkejä antaisitte?

Miten lukeminen on hyvä aloittaa?

KI: Tärkeintä on varmasti lukea yhdessä ihan pienestä asti. Kirjoja on hyvä olla esillä kotona, ja kirjastossa on tärkeää käydä jo pienen lapsen kanssa. Se, että lukeminen on rutiini ja läsnä perusarjessa, auttaa varmasti siihen, että lukemisesta tulee lapselle tärkeä juttu. Iltasatuja voi lukea ihan niin pitkään kuin lapsi haluaa. Ei kannata lopettaa siinä vaiheessa, kun lapsi osaa itse lukea. Iltasatuhetki on ihan myös isomman lapsen kanssa.

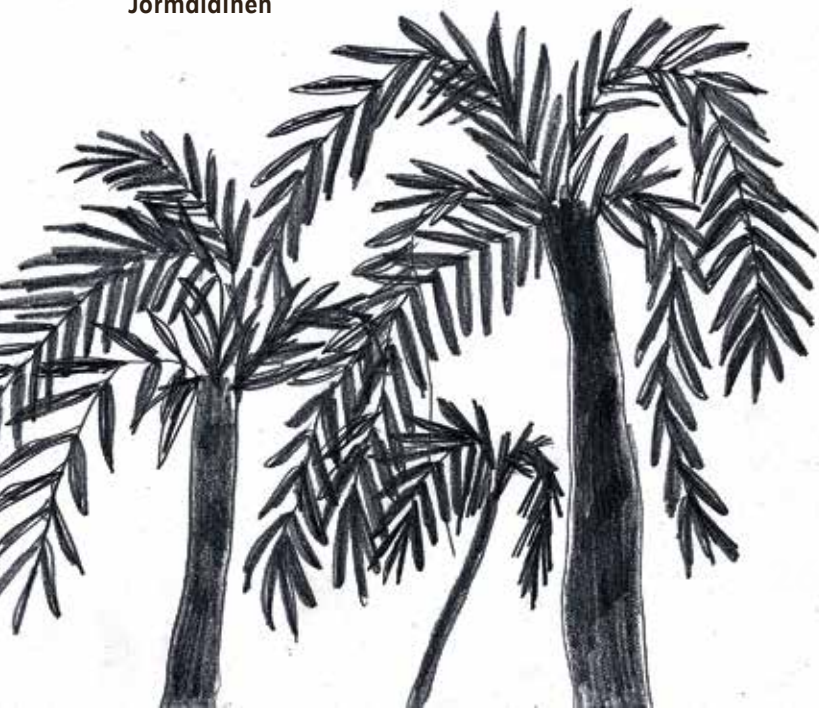
AA: Aivan samoja ajatuksia on minunkin mielestäni. Lapsen ja aikuisen yhteisten lukuhetkien merkitystä ei voi liikaa korostaa: Parhaimmillaan noissa hetkissä on läsnä kirjan koko universumi, fyysinen läheisyys lukijoiden välillä, tarinaa tai runoa lukevan aikuisen lempeä ääni, yhteinen into ja koukuttuminen kirjan maailmaan sekä aito ja elävä vuorovaikutus kirjasta juttellessa ja sen yksityiskohtiin paneutuessa. Lukuhetkistä voi tulla lapsiperheeseen todellista laatuaikaa, jonka sytyttämä lukuinto kantaa pitkälle.

Olette paljon tekemisissä lasten ja nuorten sekä kirjallisuuden kanssa.

Mitkä aiheet, ilmiöt ja teemat nousevat juuri nyt esiin keskusteluissa lasten ja nuorten kanssa? Onko näistä aiheista löytynyt kirjoja? Mitä kirjoja? Entä mistä aiheesta ei ole kirjoja?

KI: Esimerkiksi erilaiset perheet nousevat välillä keskusteluun. Kun teimme uusinta sanataiteen aarrearkkia esiopetusikäisille, varhaiskasvattajat nostivat esille tarpeen löytää kirjoja, joissa esiintyy muitakin kuin kantasuomalaisia lapsia ja perheitä. Löysimme projektiin mukaan tosi ihanan, eikä enää ihan niin

Artikkelin
kuvitus on
osa Lumotut
sanat 2023
-festivaalin
ilmettä.
Kuvitukset:
Emmi
Jormalainen

uuden kirjan, *Mennään naapuriin*. Se on **Salla Savolaisen** ja **Riina Katajavuoren** yhteinen kirja, joka esittelee koteja ja perheitä, joilla on erilaisia kulttuuritaustoja.

Myös esimerkiksi **Veera Salmen** ja **Elina Warstan** *Päiväkoti Heippakamu* -kirjasarja on oivallinen esimerkki tähän teemaan.

AA: Nuortenryhmä Väen sanataidetapaamiset alkavat joka viikko Päivän sana -kierroksella, jonka aikana kukin kertoo ainakin yhden sanan omasta päivästänsä. Usein nuoret avaavat kuulumisiaan laajemminkin, mikä on tosi ihanaa. Heidän puheissaan korostuvat usein koulu-tehtävät ja kokeet, joista moni tuntuu huolehtivan hyvin tunnollisesti. Toivon kovasti, etteivät nuoret uuvuta itseään velvollisuussissaan, vaan ehtivät myös olla ja kasvaa rauhassa. Lukijana minusta tuntuu, että lasten- ja nuortenkirjojen tekijät ovat kyllä todella notkeita ja nopeita poimimaan teoksiinsa ajassa esille nousevia teemoja. Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus on superhienoa!

Olette tehneet verkkoon myös kattavan kirjallisuuslähtöisen sanataiteen materiaalipankin, josta voi löytää tehtäviä sanataideopetukseen. Vinkatkaa omat suosikkinne sieltä.

AA: Suosikkeja on valtavasti, sillä tietystikin tartumme tehtäviä keksiessämme juuri sellaisiin kirjoihin, joista itse inspiroidumme. Yksi keustosuosikkini on **Ville Hytösen** ja **Virpi Pennan** *Ötökkämaan tarinoita*. Kirja on mukana myös käsikirjoittamassamme METSÄ – sanataiteen aarrearkussa, joka on Oulun neljänsien luokkien ikioma vuotuinen sanataide- ja kirjallisuusprojekti. Tämän vuoksi *Ötökkämaahan* ja sen tehtäviin tulee palattua vuosi toisensa jälkeen – ja ne hurmaavat aina uudelleen.

KI: Yksi rakkaimmista projekteista on ollut vuonna 2017 valmistunut Unikudelmia-näytelmämaailma ja sen kirja- ja tehtäväpaketti. Siellä on monta suosikkikonaisuutta: esimerkiksi **Laura Ertimon** ja **Satu Kontisen** *Yö* -kirja unesta ja pimeän salaisuuksista ja **Oili Tannisen** *Nunnu*.

Onko ensi vuoden Lumotut sanat -festivaalien ohjelma jo suunnitteilla? Milloin kuulemme siitä?

KI: Ensi kevään festivaalia suunnitellaan jo kovaa vauhtia ja alkuvuodesta julkistamme festivaalivuoden 2024 kuvittajan ja maaliskuulla sitten koko ohjelman.

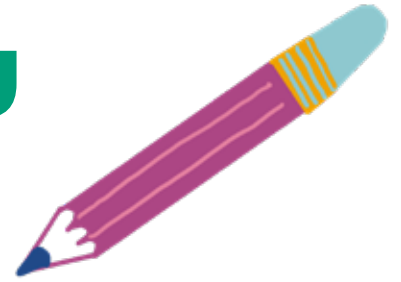
Lue lisää sanataidefestivaaleista ja tehtävistä netistä:

Lumotut sanat -festivaali
lumotutsanat.fi

KISAMA

kirjallisuuslähtöisen sanataiteen materiaalipankki
kulttuurivalve.fi/fi/lastenkulttuurikeskus/kisama/

Nuorten kirjoituskilpailu *Mielen kielellä*

Teksti: Lorena Eckhart

Lasten- ja nuortenkirjajärjestö IBBY Finland järjesti jo seitsemättä kertaa kirjoituskilpailun nuorille. Tämän vuoden teemana on mielen hyvinvointi. Yhteistyökumppanina arvosteluraadissa toimi MIELI Ry. Voittajan valitsi päätuomarina toiminut kirjailija Dess Terentjeva.

Kilpailussa palkittiin kolme voittajaa, joista ensimmäiseksi sijoittuneelle myönnettiin 250 euron arvoinen rahapalkinto, toiseksi tulleelle 150 euron arvoinen ja kolmanneksi tulleelle 100 euron arvoinen rahapalkinto. Tänä vuonna kirjoituskilpailun tekstilaji ja kieli oli vapaa, ja raati pääsi arvioimaan monipuolisia ja monikielisiä teoksia.

Mielen kielellä -kirjoituskilpailun voittajat ovat:

1. palkinto: runo, Emilia Ala-Nisula 16 v.
2. palkinto: Gnil (suomeksi Mätä), Arseni Aksinovits 14 v.
3. palkinto: Hyvinvoiva ihminen, Riina Nurmela 16 v.

Tämä oli yksi parhaista työtehtävistäni pitkiin aikoihin.

Miguel Reyes

MIELI Suomen Mielenterveys ry
Asiantuntija,
Nuoret ja mielenterveys -yksikkö,
kilpailun finalistien valinta

Kisatöiden monipuolisuus ja moniäänisyys yllätti positiivisesti. Tuntui mahdottomalta tehtävältä valita kymmenien teosten joukosta kourallinen finaaliin. Älkää koskaan lopettako kirjoittamista ja ennen kaikkea lukemista!

Lorena Eckhart

Nuorisokirjastovirkailija,
kilpailun finalistien valinta

Tuomareiden terveiset kilpailijoille

Rakkaat nuoret, miten voimakas kynänne onkaan! Olette taitavia, olette kyvykkäitä ja herkkiä aistimaan maailmaa. Havainnoikaa ja olkaa rohkeita jatkossakin. Kirjoittakaa, ilmaiskaa itseänne, tehkää taidetta! Terveisin tekstienne ääreen pakautunut kirjailija.

Kokemukseni tuomarina:

Nuorten kirjoituskilpailun tuomarointi oli yksi urani tärkeimmistä ellei tärkein tehtävä ja kunnia. Kirjallisuus kuuluu kaikille ja nostan hattua kaikille, jotka uskaltavat kirjoittaa. Nuorten tekstien lukeminen oli yksi vuoteni hienoimmista lukukokemuksista. Voittajien valitseminen ei todellakaan ollut helppoa. Tuomarointi muistutti minua siitä, miten paljon kunnioitan nuorissa elävää luovuutta. Sanataide elää ja voi erinomaisesti.

Dess Terentjeva

Kirjailija, kilpailun päätuomari

1. palkinto:

Runo
Emilia Ala-Nisula
16 v.

tartun tarraan pidän kiinni
en liiku
olen kiinni sinussa
vaikka yrittäisitkin minua irti
olen ääni joka riipii ja raapii
olen haju jota yrität ahtaa kaappiin
olen maku joka kauan sitten maistettiin
mutta olen myös muutos joka täytyy tehdä
olen paikka minne täytyy mennä
olen ääni jota täytyy kuunnella
olen läksy joka täytyy opetella
kun et enää yritä päästä minusta eroon
päästän irti
en enää pidä kiinni

2. palkinto:

Gnil (suomeksi Mätä),
Arseni Aksinovits
14 v.

Mätä

Elämme maailmassa, joka on kirjaimellisesti mätänemässä sekä sisältä että ulkoa. Planeettamme muuttuu päivä päivältä mustemmaksi, se mätänee, kauhea löyhyä ja visva nousee nopeasti suoraan ytimestä, mutta jostain syystä samassa maapallossa elävät nykyihmiset eivät kiinnitä siihen pienintäkään huomiota ja sietävät mätää. Mutta ei siinä vielä kaikki, vaan ihmiset huolineen ja tarpeineen levittävät sitä pirun mätää maan pinnalle. Kauanko kestää, että syntyy kahdenlaista mätää – luonnollista mätää, jota maa itse alkoi levittää, koska se oli kyllästynyt näihin ihmisiin, ja ihmisen pölyttämää mätää, jota ei ehkä edes ole olemassa.

Koulussa, jota me kaikki käymme, kaikki ihmiset ovat tulleet hulluiksi. Kaksi vuotta sitten kaikki näytti viihtyisämmältä ja rauhallisemmalta. Ja nyt on tultu tähän pisteeseen. Ihmiset eivät enää hengitä ilmaa, vaan monivärisiä, makealta tuoksuvia kaasuja, jotka saavat silmät pyörimään taivaaseen. Veren sijasta heidän suonissaan on heroiinia sekoitettuna alkoholiin – aikamoinen cocktaili, sanoisin! Koulussamme asiat ovat niin toivottomia, että kaikki opettajat ovat luovuttaneet ja polttavat nyt viinirypäleen makuisia piippuja käsi kädessä oppilaiden kanssa. Opettajat kiusaavat ”epänormaaleja”. Silti tuntuu siltä, että minä olen se jälkeenjäänyt typerys, joka ei ole saavuttanut mitään eikä tiedä, mitä hauskanpito on. Voi, miten hauskaa!

Istuin eräänä iltana koulun kerhossa syömässä chili-pähkinöitä, kun yhtäkkiä kamala musiikki, josta teki mieli oksentaa, loppui kuin seinään ja tilan vallitsi kryptamainen hiljaisuus. Jotain on tapahtunut, ajattelin. Kukaan ei koskaan lopettaisi tuota ”ihanaa” musiikkia niin äkkiä. Päätin siis siirtyä kohti uloskäyntiä ja aloin vetää saappaita jalkaan. Ja sitten joku huusi: ”Takahuoneessa on joku kuollut!!!”. Tässä vaiheessa olin jo pannut saappaat jalkaan, ottanut laukkuni, vetänyt takin päälle ja rynnännyt ulos. Lumihietaleet pyörivät, ja pakkasen kihelmöi hieman ne-

nääni ja poskeani. Puristin käteni yhteen ja hieroin niitä. Sen jälkeen kävelin klubirakennuksen ympäri ja katsoin takahuoneen ikkunasta (outoa, kukaan ei ollut sulkenut sitä...) ja se oli totta, harmaat seinät olivat viinipunaisten verivirtojen peitossa, ja lähellä seisoi poika (paikallinen diileri), joka piilotteli selkensä takana puukkoa, josta tippui nestettä. Samaa nestettä, joka oli seinillä. Poika yritti olla nauramatta. Lähistöllä diilerin tyttöstävä istui polvillaan ja nyyhkytti. Hän aneli armoa ja rukoili, hänen kasvonsa olivat jo aivan punaiset, ja silmiin ilmestyi punaisia pisaroita. Poika virnisti yhä ilkeästi kierolla suullaan. Tyttö veti taskustaan jotain. Se oli terä. Hän alkoi viiltää käsiään sulavasti, mutta vähitellen hän teki sen nopeammin ja voimakkaammin. Toisessa kädessä oli jo syviä viiltohaavoja, ja sitten mies kääntyi ympäri ja työnsi kaksi ruiskua suoraan siihen kohtaan, jota hän oli leikannut ja sahanut niin huolellisesti. Tyttöparka kaatui lattialle ja nojasi läheiseen jakkaraan. Se riitti minulle. Minä poistuinkin. Oikeasti, tämä alkaa olla todella hullua! Lunta satoi koko ajan.

Toisena iltana päätin mennä paikalliseen kuppilaan syömään omenaviinereitä. Lunta satoi yhtäjaksoisesti jo kaksi viikkoa, ja olin yhä epätoivoisempi tässä elämässä. Opettajat eivät olleet reiluja ja alkoivat edesauttaa väkivaltaa, järjestivät puukkotappeluita oppilaiden välillä. Jos et kuulu mihinkään koulun ryhmittymään ja tulet sinne vain opiskelemaan, opettajat saattavat vain hakata sinua ruoskalla tai heitteillä sinua pikku kivillä. Jalkani ovat olleet aivan mustelmilla viime viikkojen jälkeen! Se ärsyttää minua todella paljon. Tuntuu, että tulen päivä päivältä hullummaksi ja että kohta en enää pysty menemään tähän helvettilliseen paikkaan. Joka aamu vietän vain sohvalla katsellen ikkunasta ulos, tuijottaen loputtomaan harmaaseen maisemaan. Sitten vain menen kouluun kuin zombi syömättä tai pesemättä kasvojaani. Kävelen ja lasken jokaisen askeleen ja kävelen vain loputtomasti, kunnes näen koulun mustat ääriiviivat kulman takana. Ja sitten muistan, miten vaikeaa on olla siellä, ilman ystäviä, ilman seuraa. Ja kuinka joudun katsomaan, kuinka opettajat ja oppilaat muuttuvat yhä aggressiivisemmiksi.

Niinpä tuona erityisen kylmänä päivänä kävelin kauppaan. Potkin matkalla lunta ja tutkin jokaisen pimeän nurkan. Kaupan neonkyltti näkyi jo, kun yhtäkkiä kuulin nurkan takaa ”Hei hullu”. Hiiki nousi otsalle, käteni alkoivat täristä kuin koskaan ennen. Yritin kävellä ohi, kun minua potkaisu tiin takaapäin ja kaaduinkin maahan. Paljaat käteni uppoutuivat lumen alle ja tunsin sormissani kylmän hiekan. Silmiini nousi kyneleitä. ”Luuletko olevasi hyvis?” ääni kysyi. Katsoin ylös, mutta en nähnyt kuka puhui. Oli pimeä yö, eikä katulamppu takanani auttanut paljon. Jokin kimalteli katulampun valossa. ”Veitsi!” ajattelin, ja olin oikeassa. Siitä ei voinut erehtyä, sillä näen koulussa veitsiä joka päivä.

Yhtäkkiä toinenkin hahmo ilmestyi paikalle. ”Mitä täällä tapahtuu?” Tunnistin äänen. Se oli koulupsykologi, joka auttoi minua kaikissa ongelmisissä. Lumi narisi heidän jalkojensa alla, enkä tuntenut enää käsiäni. Näin, kun psykologi otti veitsen pois toisen pojan kädestä ja lähestyvän minua. Tuhhat ajatusta lensi kerralla päässäni. ”Älä huoli”, psykologi aloitti, ”pian yksi mätä tapaa toisensa, eikä meidän tarvitse enää huolehtia mistään muusta.” Ennen kuin ehdin kelata nuo sanat, psykologi ryntäsi eteenpäin ja iski minua suoraan vatsaan. Kaikki pimeni.

Olin loputtomassa mustassa sfäärissä, enkä nähnyt mitään. En pystynyt liikkumaan, mutta tuntui kuin olisin ollut jossakin suuressa, hengittävässä massassa, josta lähti outoja värähtelyjä. Yhtäkkiä tunsin, että minua vedetään useaan suuntaan yhtä aikaa. ”Sinä olet mätää, me olemme mätää. Me kaikki olemme mädäntyneitä, me eroamme muusta yhteiskunnasta, ja nyt olemme täällä kaikki yhdessä. Meitä on nyt tarpeeksi, me kohtaamme pian toisen mädän ja lopetamme tämän.”

Soljuva ääni muuttui kuorolauluksi, ”olemme mätää” kaikui vielä pitkään.

Me kaikki olemme mätää, ja me olemme mädäntyneitä....

3. palkinto:

Hyvinvoiva ihminen s. 46–51 t. 1–3
Riina Nurmela
16 v.

Hyvinvoiva ihminen s. 46–51 t. 1–3

1. Hyvinvoiva mieli tarvitsee:

- ruokaa ja vettä
- tasapainoisia ihmissuhteita
- lepoa ja unta
- harrastuksia ja muuta mielekästä tekemistä
- päivittäisen rytmin
- turvallisen ympäristön

Hyi vittu.

Mä lupaan, et mut laitettiin kirjottaa toi. Noi sanat ei oo mitään mun omia juttuja, vaan ne on laitettu mun suuhun terveystiedon kirjan sivulta 46. Tässä mulla ois sata elintärkeää asiaa sanottavana mielenterveydestä, mut silti päädyn listaamaan noi samat yhä uudelleen. Koska noista saa pisteitä. Ja koska noitten kanssa musta pidetään enemmän.

Opettaja pitää.

Mut koska mä oon lukenu paljon ja eläny kovaa, mä tiiän, et listat ei oo kaikki mitä mulla on. Mul on oikeesti ihan muut kuviot, joilla ei tasan oo terveystiedon kaa mitään tekemistä. Nimittäin mä oon tässä luokassa se, joka tietää, miten maailman voi pelastaa. Mä oon nähnyt sen. Ja joku päivä mä teen saman ite.

Ei tarvii ku vähän värisyttää sormenpäitä, nii hyökyaalto on jo matkalla.

Nyt teiän on luettava tarkasti. Ihan sika tarkasti, sillä tää juttu ei anna tilaa huolimattomuudelle. Mulla on sananen sanottavana siitä, mitä kaikkee maan päällä saattaakaan sattua. Sen päälleliimatun akateemisen valistuksen rinnalla on asioita, jotka on todellisempia ja vaikutusvaltasempia ku ykskään kirjan sivu. Kuten tämmösiä:

Se juttu olis ihan oikeesti voinu olla vaan

joku hassu heilautus, mut mulle se oli valonkare, mulle se oli oljenkorsi jota pitkin mä hinauhin rantaan. Ihan super random hetki, siis se käsi joka viitto luokse. Ja mä joka keräsin mun kamat ja menin.

Sillä oli huulissa purppuraa ja silmissä hopeaa. Eikä siis ees niinku silmäluomilla, luomivärinä tai silleen, vaan silmissä silmissä, sielä sisällä. Se oli eka kerta ku mä porasin mun katseen toiseen heti niin tarkasti et pystyn nyt muistaa jopa jonkun silmien värin. Tosi outoo, vaikka ehkä ekat kerrat tunnetaanki siitä, et kaikki on uutta ja yllätyksellistä, mut siitä huolimatta antaa vaan mennä.

Ja mähän annoin.

Mä sukelsin niinku en muuta osaiskaan, se hetki ois voinu kestää sekunnin tai kaks, korkeintaan kolme, mut kolme sekuntii on kyl jo niin pitkään etten ehk ihan usko. Mä oon miettiny jälkeinpäin, et missäköhän se toinen oli sillon. Musta tuntu tietty et se oli mun kanssa siinä, mut oikeesti se saatto olla jossain ihan muualla, enkä mä voi koskaan olla varma. Mua tavallaan ahistaa, etten tiiä miettiks se tossa mun elämän tärkeimmässä hetkessä myös mua vai miettiks se kuitenkin jotain, en mä tiiä, vaik porkkanoita. Ja joo, tämmösen vatvomisen on hiton tyhmää, mä tiiän. Mä toivon, et joku päivä mun ei tarvii enää

pidellä jokasen ihmisen jokasesta ajatuksesta kiinni, mut tänään on viel se päivä jona mä pelkään liikaa.

Mut siis joo. Sen sekunnin tai kahen tai ehkä korkeintaan kolmen jälkeen se sukellus loppu. Mut en mä sitä matkaa ite päättäny, mut VEDETTIIN ylös.

Ja nyt, arvon lukijat, seuraa disclaimer. Sillä hopeisista silmistä ja sukelluksista me ollaan siirtymässä johonkin IH-MEELLISEMPÄÄN.

Eli: Nyt jos sä oot *niitä ihmisiä*, jotka ei usko ihmeisiin, kannustan sua jättämään tän tekstin. Täällä on nollatoleranssi vihalle ja vastalauseille.

Sillä nyt tapahtu se, mitä leffoissa tapahtuu (mä vihaan koko elokuvakliseekaanonian, mut oli munkin pakko kerran elämässä päästä sanoo noin),

tapahtu se, mistä pieniä lapsia aina varotetaan,

tapahtu se, missä yleensä kannattaa juosta.

Tapahtu niin, että se henkilö otti mua kädestä kiinni.

Epäuskoisille lukijoille tavutan vielä:

KÄ-DES-TÄ KIIN-NI

!!!!!!!!!!!!

Hei kuulkaa! Me ollaan vast tarinan puolivälissä, mut siltä varalta, et tätä rönsyilevää tekstiä ei jakseta kahlaa loppuun asti, tarjoon kärsimättömille lukijoille tarinan opetuksen jo nyt. Kirjallisuuskriitikot saattaa nähä tän kohdan tylsänä, koska opetus on sitaatti, eikä ees mun oma (siinä tapauksessa Arvon Kriitikot voivat silmät ummessa hypätä seuraavan kappaleen yli, sillä minä nöyränä vakuutan, että oppimishaluisille tarinan opetus käy selväksi myöhemminkin).

Vilja-Tuulia Huotarinen kirjoitti kerran näin: "Älkää luulko, että pelastatte ihmisiä ottamalla heitä kädestä kiinni. Mutta ottakaa heitä kädestä kiinni."

Silleen siis tapahtu. Sen käsi oli mun kädessä ja olin ihan et öööööö enkä siis todellakaan tienny, et mitä mun ois pitäny tehdä. Et oisko pitäny vaik kiittää? Vai esittäytyy? Tai en mä tiiä, kävellä tyyliin pois?

Kaikkihan sen tietää, että kun joku tolleen ottaa kädestä, niin siihen vaan levii. Mun hämmästys ja haavat ja kaikki oli ihan auki siinä, mä en oo koskaan ennen tavannu toista ihmistä noin vaan haavat edellä. Mut siitä me päästäänki tän tarinan toiseen opetukseen, joka kuuluu näin: avatkaa haavanne toiselle, niin se sama toinen menee niistä sisään, sukeltaa.

Eikä se oo mikään koralliriuttaelämys, se on se hetki josta kaikki alkaa.

Se veti mut istumaan siihen ja mä vapisin. Yhtä tarinää koko keho, mun hampaat kalisi ja polvet kolisi, enkä mä mitenkään voinu pitää niitä kurissa. Se varmaan tunsu sen, ehkä se sääli mua tai jotain, koska sit se sano, et ei haittaa. Mä olin sanomassa, et mua tää todellaki haittaa, mut mä

en kerenny sanoo mitään. Koska sit se sano mulle, et epävarmana hetkenä kannattaa ihan vaa nojaa siihen vahvimpaan mitä siinä on.

Mä painoin mun pään sen olkapäätä vasten.

Huokaus. Se oli maailman kokoinen. Se oli se kummallinen sääilmiö, joka saa myrskytuulet kääntymään, joka saa tyyliin pelotkin sortumaan sen odottamattomuuden alle. Eikä se kummunnut mistään tyhjyydestä, se nousi siitä samasta tuhkasta kuin joka ikinen maailmaa liikuttava tuuli, siitä hetkestä kun jokin on kevyttä ja jokin on painavaa, kun herätään siihen todellisuuteen, että on asia, joka on ihan vinossa.

Mulle se vinous oli päivänselvä. Kuunnelkaa nyt tätä vinoutta: meillä on täällä puutostila, ja sen tilan nimi on syli.

Toistan: puutostila.

Selvennän: syli.

Artikuloin ja huudan: SY-LI!

Se meiltä kaikilta puuttuu.

Vai onko teillä muka?

Meillä on tässä iso kysymys, mä tiiän, eikä me jäädä kiinni siihen. Kädessä on hyvä olla toinen käsi ja sylissä toinen syli. Me tiedetään se nyt.

Me mennään eteenpäin.

Muistatteks te vielä, mistä tää teksti alko? Mä en ees muistanu, mut mä selvitin asian teitä varten: "Hyvinvoiva mieli tarvitsee sitä ja tätä ja blaa blaa."

Mä en sano et toi lista ois mitenkään huono. Se on ihan hyvä lista oikeestaan. Semmonen söpö ja hyväntahtonen.

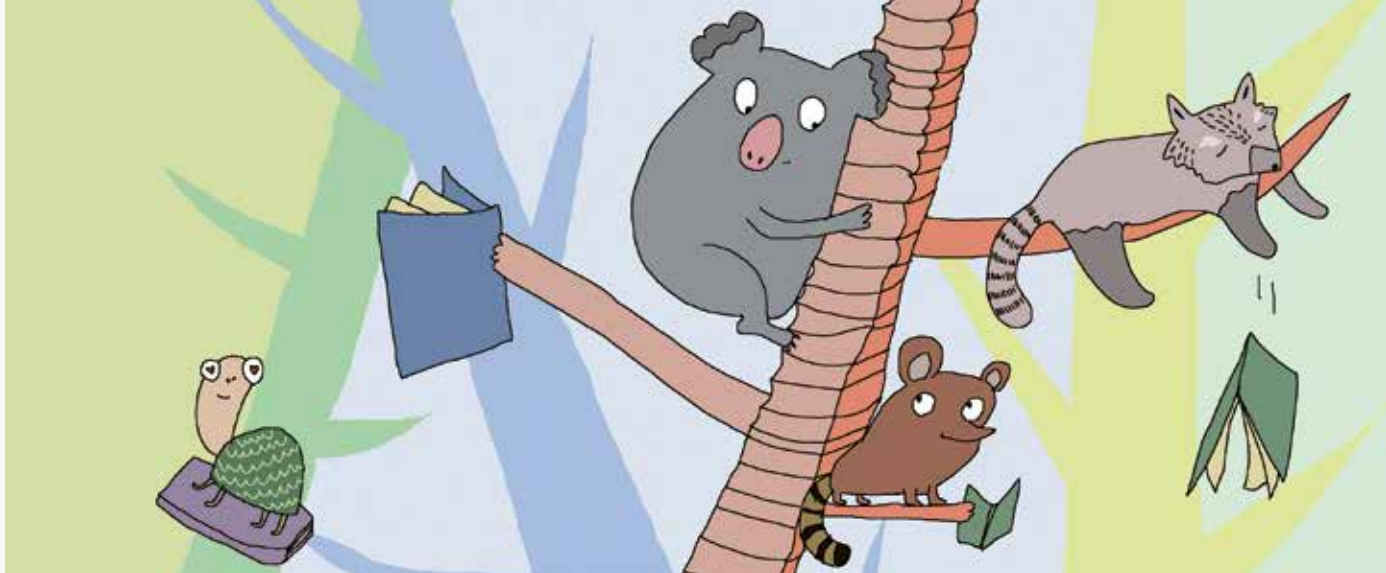
Mut tää tarina taas on raju ja kaunis ja just sellanen, joka saattaa olla kirjoitettu vaan terveystiedon vihkon väliin.

Tää tarina on se raapustus, jonka joku onnekas yks päivä löytää koulun vessan märältä lattialta.

Tää tarina on se kirjallinen töherryks, jonka se sama joku onnekas lukee ja jota se salaa kantaa mielessä aina, mut josta se ei ikinä kerro kellekään.

Tää tarina on se julistus, jonka muoto joskus unohtuu, mut jonka sanoma tulee aina elämään jossain terveystiedon luokkien nurkilla.

Tää tarina on se osa itseä, jonka tosi harva löytää, mut jota kukaan ei uskalla kadottaa.

Lukukipinä-etälukupiiri starttaa IBBY Finland ry:n uutena toimintamuotona!

Teksti: Minna Saarela

Kuvitus: Aino Koivula

Lasten ja nuorten lukuinnon hiipuminen ja laskeva lukutaito nousevat otsikoihin säännöllisesti. Nuorison ajankäytöstä kilpailevat muun muassa digitaalinen media, kaverit ja harrastukset. Monissa kodeissa sivut kuitenkin kahisevat, sillä kyllä lapset ja nuoret myös pitävät lukemisesta. Lukeminen rentouttaa kiireen keskellä ja usein lukuhetkelle löytyy aikaa ainakin ennen nukkumaan menoa. Lukutoukka tietää lukemisen voivan olla kiva oma juttu, mutta halusimme IBBY:ssä luoda lapsille ja nuorille lisää mahdollisuuksia myös yhteisölliseen lukuharrastukseen.

Lukupiiritoiminta luo yhteisöllisyyttä lukuharrastuksen ympärille. Joskus yhteys toisiin lukijoihin voi olla yhtä tärkeää kuin itse kirjat. Lukupiirissä voi oppia kirjojen lisäksi myös toisista ja tulla itsekin kuulluksi ja kohdatuksi lukijana. (Kinnunen, 2022.) Kokemuksen jakaminen voi inspiroida ja johtaa myös uuden äärelle. Luovan lukemisen lukupiirissä voidaan leikitellen kokeilla siirtymää tekstien vastaanottajan roolista tekijäksi.

Lukukipinää iskemällä sytyttemme siis suurempaa soihtua. Hankkeen tavoitteena on edistää lastenkirjallisuuden tuntemusta, lukuiloa ja lukuharrastuneisuutta etäyhteyksin pienemmälläkin paikkakunnilla. Lukupiiri on saavutettavissa, vaikka muut harrastukset olisivat kaukana.

Tämä harrastus on lapsille, jotka pitävät lukemisesta, haluaisivat saada uusia kirjavinkkejä, jakaa lukukokemuksiaan muiden kanssa ja löytää lukemisesta innostuneita ystäviä. Lukupiirissä päästään keskustelemaan kirjoista, kuulemaan kirjavinkkejä ja tuottamaan yhdessä muiden kanssa myös omia hahmoja, tarinareseptejä ja sanataidetta. Kirjojen teemoja jalostetaan ohjaajan opastuksella eteenpäin lasten ideoita ja osallisuutta tukien.

Lukukipinä-etälukupiiri on IBBY Finland -lastenkirjallisuusyhdistyksen toteuttama harrastus alakouluikäisille lukutaitoisille lapsille. Lukupiiri on saanut rahoitusta Otavan Kirjäsäätiöltä, minkä takia harrastus on osallistujille maksuton. Harrastuksessa hyödynnetään kirjastojen kirjatarjoontaa.

IBBY Finlandin Lukukipinä

- Lukupiiri alakouluikäisille.
- Helposti saavutettava etäharrastus.
- Mahdollisuus kohdata muita nuoria lukijoita ja inspiroitua yhdessä.
- Kirjastot ja omat ideat käyttöön.

Lähde:

Kinnunen, E. (2022). Yhdessä lukeminen, kertomukset ja ympäristö: Luovan lukupiirityöskentelyn mahdollisuuksia ympäristökriisin aikakaudella. Joutsen.

Vauvojen lorutuokioista koululaisten kirjavinkkauksiin ja somepalveluihin

HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTON LASTENKIRJASTOTYÖN MONIPUOLISUUS

Teksti: Liisa Viiala ja Minna Saarela

IBBY Finland ry:n hallituksen jäsen ja tämän Virikkeitä-numeron toimitaja Minna Saarela teki sähköpostihaastattelun Pasilan kirjaston lastenkirjallisuuden monitoimikonkari Liisa Viialalle. Viialan vastaus on paitsi innovatiivinen, myös sisältää lukuisia vinkkejä lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille.

Mikä on kirjastonne strateginen näkökulma lasten lukuinnon ruokkimiseen? Millaisia keinoja hyödynnätte lasten houkuttelemiseksi kirjastoon ja kirjojen lainaamiseen?

En tunnista mitään erityistä strategiaa, vaan hyödynnämme kaikkia mahdollisia keinoja päivittäisessä työssämme.

Tässä on listaus niistä työtavoista, jotka ovat yleisesti käytössä lasten ja nuorten (lyh. LaNu-kirjastotyössä) Helsingin kaupunginkirjastossa.

Lastenkirjastotyön työmuotoja Helsingin kaupunginkirjastossa:

- Vauvojen lorutuokiot, taaperotuokiot
- Junior-lukuvalmennus, jossa tarjotaan lukuvinkkejä toiveiden mukaan, keskittyy vapaa-ajan lukuharrastuksen kehittämiseen ja ylläpitoon
- Skidipeli-projekti, jossa seikkaillaan Helsingissä ja vinkataan kirjoja
- Satutunnit, myös musiikkisatutunnit sekä monikieliset satutunnit kirjastossa ja esim. leikki-puistoissa ja kauppakeskuksissa (esim. suomi-somali) Varhaiskasvatukseen kirjakassit toiveiden mukaan
- Teatteri ja nukketeatteri kirjastossa ja päiväkohteissa
- Kirjailijavierailut ja -haastattelut
- Kirjavideot ja trailerit, myös etävinkkaukset laajoille yleisöille (esim. koululuokat)
- Vinkkaukset koululuokille mm. suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi

- Lukudiplomit (useita ja eri luokka-asteille suunnattuja)
- Ekaluokkalaisten kampanja aina syksyn alussa, jossa kaikki ensimmäisen luokan aloittavat kutsutaan luokittain kirjastoon, esitetään ohjelmaa ja jaetaan kustantajalta saatu lahjakirja
- Myös kaikki kolmosluokat kutsutaan vuosittain kirjavinkkaukseen ja kirjastovierailulle
- Keskitetyt kirjavinkkaukset seiskaluokkalaisille eri keinoin (draama, multimedia): pyritään tavoittamaan kaikki Helsingin seiskaluokat.
- Kirjanäyttelyt ja suosituslistat eri aiheista, esillä uudempaa ja vanhempaa kirjallisuutta teemoittein
- Somekanavat, esim. Facebook, Instagram, joilakin työntekijöillä omakin somekanava vinkkausta varten
- Teemapäivät ja -viikot (esim. Muumipäivä, Tonttupolku, Avaruus, Harry Potter-päivät, Maaginen viikko)
- Kysymyksiin vastaaminen eri kanavissa (esim. Kysy kirjastonhoitajalta-palvelussa)
- Valtakunnalliset projektit (uutena Kirjastokais-tan Tarinasaalis, jossa esitellään vuoden parhaat kirjat ja muut lasten aineistot)
- Yhteistyö valtakunnallisen Opetusministeriön ylläpitämän Monikielisen kirjaston kanssa (sijaitsee fyysisesti Pasilan kirjastossa): kirjallisuutta yli sadalla eri kielellä lapsille ja aikuisille ja tähän liittyviä tapahtumia, mm. Satakieli-kuukausi.

- Pasilan kirjaston yhteydessä toimii myös kirjastoautoyksikkö. Kirjastoauto on vierailut mm. Helsingin kirjamesseilla. Mukana oli monenlaista ohjelmaa lukukoirista BeBot-autoleikkeihin.
- Kirjat on jaoteltu genreittäin ja lisäksi on muutamia erityisluokkia esim. kuvakirjoille. Kirjoja on esillä vaihtuvissa näyttelyissä torneissa sekä esim. ikkunalaudoilla. Meillä on myös lasivetriini, jossa on vaihtuvia näyttelyjä, leluja ja esineitä. Joulun alla pystytetään galleriatilaan suurikokoinen joulukalenteri yms.

Mikä saa lapset ja nuoret innostumaan jostain kirjasta tai millaisista teoksista he innostuvat teidän kokemuksiinne pohjautuen?

Aika paljon huomiota saavat kirjat, joista on tehty vaikkapa Netflix-sarja (*Maailman viimeiset tyypit*) tai elokuva (esim. *Nälkäpeli*). Vinkkauksella voidaan lisätä innostusta kirjoihin myös. Vinkkausten toteutuminen riippuu opettajien aktiivisuudesta, joka vaihtelee suuresti. Innostus vaihtelee suuresti ryhmän mukaan.

Maahanmuuttajalapsat, jotka vasta opettelevat suomen kieltä, tarvitsevat erilaisia kirjoja kuin harjaantuneet lukijat. Helppolukuista aineistoa kysytään paljon, myös selkokirjoja ja niitä on usein liian vähän. Itsekin olen saanut joskus kritiikkiä siitä, että olen puhunut liian paljon ja liian vaikeaa kieltä (eli ei puhdasta kirjakieltä). Yleensä vinkkauksista on kovasti pidetty. Vinkkaus on sikäli vaativaa, että vastassa on joka keran erilainen ryhmä ja Helsinki on alueellisesti hyvin jakautunut tässä suhteessa. Oma toimenkuvani resurssihenkilönä kattaa koko Helsingin alueen, joten olen voinut tehdä vertailuja.

Fantasiakirjallisuus, scifi ja dystopia ovat suosittuja vuodesta vuoteen. Osa nuorista suosii kyllä realistisempiäkin aiheita. Kauhu kiinnostaa sekä ala- että yläasteella. Suurimpia hittejä ovat olleet *Tatu ja Patu*-kirjat, joista on tehty myös tapahtumia sekä ekaluokkalaisten kirjastokäynnin konsepti. Itse olen tehnyt *Tatu ja Patu*-nuket. Alakoululaisten suosikkeja ovat vuodesta toiseen *Neropatin päiväkirjat* ja *Harry Potterit*.

Parhaimmat tilastot on saatu etävinkkauk-

Tuomas Arajarvi

sella, johon on osallistunut kymmeniä luokkia yhdellä kertaa, jolloin kerralla voidaan vinkata yli 2000 osallistujalle. Yleensä kyllä vinkataan pienemmille ryhmille ja varataan aikaa keskusteluun ja lainaukseen.

Millaisia huomioita olette tehneet lasten ja nuorten lukuinnostuksesta yleisesti, tai esimerkiksi yhteistyössänne päiväkotien ja koulujen kanssa?

Lukuinnostus on vähentynyt huolestuttavasti 1990-luvulta näihin päiviin, hitaasti, mutta varmasti. Suurin romahdus ajoittuu kännyköiden yleistymiseen sekä nettipeliboomiin. Työssäni olen seurannut tätä kehitystä pitkään. Osa lapsista ja nuorista lukee paljon, suurta osaa ei lukeminen tunnu kiinnostavan lainkaan. Yleisesti ottaen pojat lukevat huomattavasti vähemmän kuin tytöt. Myös maahanmuuttajaperheissä kiinnostus kirjoihin on usein vähäisempää kuin kantasuomalaisissa perheissä, joskin tässä on suurta vaihtelua alueittain ja väestöryhmittäin. Joka luokassa on yksi tai pari oppilasta, usein poikia, jotka ovat hyviä lukijoita, mutta suurinta osaa pitää aktivoida monin tavoin. Perheet ja koulu ovat tässä avainasemassa.

Olen tehnyt teatteria ja nukketeatteria lapsille työni ohessa ja osana työtäni 40 vuoden ajan. Siispä minulla on paljon kuvamateriaalia esityksistäni, jotka ovat olleet erittäin suosittuja, ja joiden avulla on viety myös lastenkirjallisuuden ilosanomaa eteenpäin.

Kuvamateriaaliin voi käydä tutustumassa Malminkartanon kirjaston YouTube-kanavalla.

Liisa Viiala tekee lastenkirjastossa kirjavinkkausten ohella nukketeatteria.

Lukukipinä- gallup

Koonti: Niina-Annukka Paukkonen ja Minna Saarela

Kuvat: Kotialbumeista ellei toisin mainita

Miten sinun lukukipinäsi on syttynyt? Mikä tai kuka on innostanut sinut kirjallisuuden ja lukemisen pariin? Tämänkertaisessa gallupissamme kysyimme aikuislukijoilta, millainen suhde heillä on ollut lukemiseen vuosien varrella ja miten suhde on muuttunut.

Gallupin päättää näkemyksillään tulevaisuuden lukija, 3-vuotias Noel, joka on jo löytänyt oven tarinoiden taikamaailmaan niin kirjoista kuin leikeistä.

Tintti Tienpää, 52
luokanopettaja,
suomen kielen ja kirjallisuuden opiskelija

Suurin innoittajani kirjallisuuden pariin on ollut äitini. Asuin lapsuudessani ulkomailla ja kirjavaliokoima oli rajallinen, mutta luin kaikki äidin lapsuuden ja nuoruuden kirjat, *Tottisalmen Perilliset*, *Viisikot* jne.

Opin lukemaan ja kirjoittamaan portugaliksi. Suomeksi ryhdyin kirjoittamaan vasta kuudennella luokalla ja siinä olikin hetken aikaa opettelemista. Mutta se, että olin innostunut kirjoista ja tykkäsin lukemisesta (varsinkin saatuani sellaisen kirjan, jossa ei ollut tavuviivoja ja homma rupesi sujumaan), oli avuksi, kun piti

ottaa kirjoitettu suomen kieli haltuun. Toki olen aina puhunut suomea, se on äidinkieleni, mutta kirjoittaminen suomen kielellä oli kuitenkin omanlaisensa haaste siinä kohdassa. Sanoisin myös, että saan kiittää lukuharrastustani siitä, että kun tällä hetkellä opiskelen yliopistossa suomen kieltä ja kirjallisuutta, saan palautetta hyvin kirjoitetuista teksteistä ja oikeakielisyydestä, vaikka sisällössä olisikin puutteita.

Yksi merkittävimmistä lukukokemuksistani on, kun Brasiliassa koulussa luettiin **Jules Vernen** sukellusvenetarina ja *Matka maan keskipesteeseen*. Niistä jäi kipinä scifikirjallisuuteen ja Vernen tuotantoon.

Nuoruuteni oli 80-luvulla ja kuten tiedämme, silloin ei ollut nykyaikaisia viihdykkeitä, eli paras viihdyke oli kirjojen lukeminen. Kävin noin kerran viikossa kirjastossa ja lainasin vähän kirjoista riippuen kymmenenkin kirjaa, kun niistä luki yhden illassa, parhaassa kaksi. Jossain vaiheessa – olinkohan lukiolainen silloin – kun en tiennyt, mistä keksisin luettavaa, ryhdyin lukemaan Keltaisen kirjaston kirjoja aakkosjärjestyksessä. Ihan hyviä klassikoita tuli vastaan!

Tällä hetkellä suhde lukemiseen on ristiriitainen. Haluaisin lukea enemmän, mutta ei ole aikaa. Tuntuu, että elämässä on tapahtunut niin paljon kaikenlaisia asioita, että keskittymiskyky on huonontunut nuoruudesta. Enää en malta istua niin kauan rauhassa paikoillani. Mutta onneksi löysin muutama vuosi sitten äänikirjat, joiden kautta olen saanut taas yhteyden kirjallisuuden pariin. Ne ovat minulle henkireikä: kun siinä samalla pystyy tekemään käsitöitä ja touhuamaan kaikkea muuta, tulee ne kirjatkin kuunneltua.

Tekstimaailma on laajentunut kuviin, videoihin, podcasteihin ja muihin, ja se vaikuttaa omaankin lukemiseen. Reilu 10 vuotta sitten pidin aktiivisesti blogia ja luin blogeja. Se oli oma maailmansa, jossa oli mukava olla. Sieltä sai lukea muiden onnistumisia ja vähemmän onnistuneita juttuja, sekä jakaa omia tuotoksia muiden katseltavaksi ja omat tarinat muiden luettavaksi.

Yksi suuri muutos on tietysti se, että kaikesta paperisesta lukemisesta – oli kyse sitten sanoma- tai aikakauslehdistä tai kirjoista – pääpaino on siirtynyt erilaisiin digitaalisiin vempaimiin ja häppäkkeisiin. Uutiset tulee nykyisin luettua kännykän ruudulta, ja kaikki informaatio tulee enemmän puhelimen kautta kuin mistään muualta.

Toivoisin välillä, ettei olisi näitä häppäkkeitä, jotta voisi palata siihen leppoisan rauhalliseen maailmaan, jossa sai irtauduttua omasta arkirutiinista sukeltamalla erilaisten tarinoiden maailmaan. Miellyttävempiä ja innostavampia kokemuksia elämässä on se, kun joku kirja tempaa mukaansa niin, ettei sitä malta laskea käsistään ja kun kirja loppuu, on vähän aikaa epätoollinen olo: kuka olen ja missä olen.

Äitiäni saan siis kiittää siitä, että minusta tuli lukija nuorena. En ole samassa määrin lukija enää, mutta onneksi se kantaa siellä taustalla. Vaikka usein sanotaan, että vanhemmista riippuu, tuleeko lapsesta lukija vai ei, se ei aina pidä ihan paikkaansa. Pikkuveljeni ei ole kauheasti kirjoista välittänyt, vaikka samat vanhemmat meillä molemmilla on.

Tomi Julkunen, 49 lastenhoitaja ja harrastelijamuusikko

Lukeminen tarjosi omassa lapsuudessa tien mielikuviin maailmaan. Rakastin lukemista, ja kävin kirjastossa hakemassa lisää kirjoja aina, kun edellinen oli luettu. Useat kirjasarjat tuli luettua kokonaisuudessaan ensimmäisestä viimeiseen. Myös sarjakuvia tuli luettua ahkerasti.

Olen aina tykännyt lukemisesta, sekä faktasta että fiktiosta. Vanhemmalla iällä erityisesti elämäkerrat kiinnostavat. Vaikka arkielämässä

on paljon härdelliä, niin yritän edelleen lukea aina kun se on mahdollista, oli se sitten kirjoja tai lehtiartikkeleita.

Tykkään edelleen lukea fyysisiä kirjoja. En ole ikinä kuunnellut äänikirjoja (!). Mieluummin pötkötän sohvalla kirja kädessä kuin kuuntelen äänikirjaa kuulokkeet päässä. Toki minulla on Bookbeat, mutta se on lähinnä tytärtäni ja työtäni varten. Podcasteja on tullut kuunneltua jonkin verran.

Olen innostunut kirjoittamaan lyriikoita suomeksi. Sanoilla leikittely on kiehtovaa. Suomen kieli on todella rikasta, ja koska se on oma äidinkieleni, voin jopa keksiä uusia omia sanoja, joiden merkitys ei välttämättä kaikille aukea.

Ilkka Alatalo, 40 luokanopettaja

Olen aina ollut kiinnostunut urheilusta, urheiluhahmoista, henkilökuvista. Olen lukenut paljon kaikenlaisia urheilulehtiä, tykännyt pelaajien haastatteluista ja pelaajaprofiileista. Minua kiinnostavat ihmiset, millaisista taustoista he tulevat ja miten urapolku on mennyt. Lapsena luin alun alkaen Savon Sanomista nimenomaan urheilusivujen pelianalyyssejä ja artikkeleita.

Puhtaasti kirjallisuuden pariin minut on saanut sotakirjallisuus. Rakastan nimenomaan toisesta maailmansodasta ja Suomen näkökulmasta lukemista. Erityisesti kaukopartiosodankäynti ja partisaanisota on kiinnostanut aina. Kiinnostus on lähtöisin äidiltä ja äidinisältä, joka oli kotoisin Karjalasta. Äiti luki sotakirjallisuutta, ja kiinnostus kirjallisuuteen ja lukemiseen tuli minulle sitä kautta.

En niinkään tykkää kuunnella kirjoja, vaan tarvitsen nimenomaan lukea kirjan itse. Olen yrittänyt kuunnella, mutta minulla karkaa ajatus. Tykkäisin lukea enemmän, mutta ei tahdo oikein aikaa riittää. Valitettavan usein en priorisoi lukemista iltaisin. Mutta tällä hetkellä luen joka ilta vähän **Sakari Kuosmasen** elämäkertaa.

Lukeminen on minulle ennen kaikkea viihdyttävää, jännittävää ja nykypäivänä yleissivistävää. Aikuisiällä *Vares*-kirjat ovat olleet lähellä sydäntä, ja suomalaiset hahmot **Ville Haapasalosta Mannerheimiin**. Skaala on laaja. Nautin lukemisesta. Urheiluartikkeleja ja foorumikirjoituksia luen edelleen joka päivä.

Sotakirjallisuuden lukeminen on vuosien varrella jäänyt hieman taka-alalle, vaikka sodat kiinnostavat edelleen esim. dokumenttien muodossa. Ehkä sotakirjallisuudessa asiat menevät niin samalla tavalla, että asiat muistaa jo ulkoa ja kirjat alkavat toistaa itseään. Sama on tapahtunut *Vares*-kirjoillekin, vaikka **Reijo Mäen** huumori ja *Vares* hahmona edelleen kiinnostaa. Tällä hetkellä eniten kiinnostavat elämäkerrat.

Lukioaikoina tuli luettua *Sinuhe egyptiläinen*, joka yllätti minut housut kintuissa. En koskaan kuvitellut tykkäväni sen tyylisestä kirjasta tai lukevani sellaista, mutta edelleen laitan sen top 3 -kirjoihin kaikista lukemistani kirjoista. Fantasiakirjallisuus on minulle edelleen haaste. Ehkä pitäisi ottaa pieni vedonlyönti, että lukisin sitä ja yllätyisin positiivisesti.

Kuuntelen podcasteja jonkin verran silloin tällöin. Ne eivät saa olla liian informatiivisia, tukehdun niihin. Entinen huippujääkiekkoilija **Kimmo Timonen** ja urheilutoimittaja **Antti Mäkinen** tekevät tosimelellä mutta sopivasti kieli poskessa jääkiekkopodcastia, josta tykkään.

En ole juuri kenellekään kertonut, että olen joskus runoilut. Se oli tapa purkaa omia tunteuksia. Se oli aika helppoa, loppuriimipainotteista rakkausrunoa. Muutoin koen, että olen kirjoittajana aika kankea. Yritin joskus saada tekstini *Jatkoaika*-julkaisuun, mutta se torpedoitiin samantien. Kun mietin, mikä meni pieleen, ymmärsin, ettei urheilusta kirjoittaminen ole helppoa, vaikka siitä on paljon itse lukenut. Oma teksti oli kömpelöä ja täynnä kliseitä, ja

olisi vaatinut harjoittelua tulla siinä hyväksi.

Olisi mukava olla mukana lukupiirissä. Kirjoittaminenkin jossain muodossa olisi hauskaa, esimerkiksi kalastukseen ja eränkäyntiin liittyvien pakinoiden kirjoittaminen.

Mikko Klang, 51
merikapteeni, ravintoloitsija,
yrittäjä, kehittäjä

Olen sitä ikäluokkaa, jonka lapsuudessa sähköistä tarjontaa tuli telkkarista parilta kolmelta kanavalta iltaisin ja radiosta vähän laajemmin. *Utisia* ja *Reinikaista*. Jos se tarjonta ei kattanut omia tarpeita, eikä muuten kattanut, jäljelle jäivät sarjakuvat ja kirjat. Molempia tuli kulutettua ihan huolella. Nuoruuden aikana alkoi tulemaan VHS-videoita jne., mutta kirjat eivät koskaan hävinneet omasta maailmasta. Aina mukana, saattoi nauttia täysin rauhassa ilman, että kaikki ympärillä näkee mitä luin, varsinkaan miten sen koin. Isoja tunteita, omassa päässä rakennettuja maailmoja, yksityinen piilopaikka. Toisaalta luonteva keino viestiä selkeästi mutta vaivihkaisesti omaa maailmankuvaa, vaikkapa jättämällä kirjan ”vahingossa” esille laukun päälle sinne, missä tiesi tyttöjen kulkevan ohi. Ei tarvinnut edes lukea.

Äänikirjoista innostuin kovasti silloin, kun niitä alkoi ilmestymään – oli siistiä vaikka ajaa laivaa yöllä ja kuunnella jotain Seitsemää veljestä. Ei todellakaan sellaista materiaalia, mitä olisi jaksanut lukea, ainakaan ajatuksella. Ammatillaiset lukijat pitävät äänenpainoillaan huolta, että en missä milloin tarinassa tapahtuu, mutta toisaalta alistun heidän tulkinnoilleen. Komsii, komsaa. Kirjan valintaan ei enää vaikuta pelkästään kirjailija ja kirjan sisältö, vaan myös lukija.

Tällä hetkellä olen luopunut paperille painetusta käyttöliittymästä käytännössä koko-

naan. Kirjanlukulaite on, mutta siihen on vähän hankala ladata e-kirjastosta kirjoja, ja olen luisunut lukemaan kännykästä. Pitääkin vinkata joulupukille, että e-reader, jolla pääsee kirjastoon, olisi kova juttu. On ihan älytöntä, että kirjasto on siinä näpeissä, jos ei ole luettavaa, niin uusi opus on alle minuutissa näytöllä, kotona tai junassa, päivällä tai yöllä. Toisaalta laina-aika on vain kaksi viikkoa, jolloin on koko ajan kamaa kiire lukea eikä silti ehdi aina loppuun. Ja jos on hyvä kirja, niin se on aina varattu eikä lainaa saa heti jatkettua; välillä taktikoin ja luen jotain mahdollisimman vähän suosittua, että voin varmistaa loppuun pääsemisen.

Maaailma muuttuu, tekemisen tavat muuttuu, mutta kirjaa luen yhä vain, joka päivä. Se on ainutlaatuinen tapa tuottaa viihdettä; joku kertoo minulle tarinan puitteet välillä hyvinkin tarkasti, mutta mielikuvat muodostan itse. Se on se juttu mihin telkku-virtuaali-elokuva-mikään ei pääse.

Alexander Christian, 35 English Teacher

I don't remember a time before being able to read because I learned how to at age 4.

I think I became interested in literature and reading in general because of the support of my parents. They had a rule in our house that they wouldn't always buy us a toy or candy, but they would always buy us a book if we wanted.

I read everything I could get my hands on, but once I discovered Greek mythology, it led me to fantasy, which immediately left everything else behind. I had always loved fairy tales, and fantasy just seemed like the natural next step. Authors like **Brian Jacques, Terry Brooks, J.R.R Tolkien, Lloyd Alexander, C.S. Lewis** became my best friends already when I was about 10 years old.

When I grew up a bit, I branched out into classic literature as well as some more difficult genre fiction, like **Isaac Asimov, Frank Herbert, and Edgar Allan Poe**. The foundation that my parents laid for me made it so that I was ready to read other types of books and be able to think and talk about them coherently. I never un-

derstood why my classmates whined and complained about required reading in school. I was always happy to read something new and be exposed to new ideas and new people. And maybe also had a romantic idea of the past and wistfully thought about going back to the past and living life back then.

My relationship with reading has been really fulfilling. I have always had books going at once, but as I get older, I realize that I can't read like I used to anymore.

The reason why I read varies based on what book I'm reading. I read for fun, for enlightenment, for discomfort, for challenge, for obligation.

I tend to go through phases where I read a lot and phases where I don't read at all. I read a lot to my kids and I'm happy that my older son likes to read good books now and can focus for long reading sessions.

I play a lot of role-playing games, both tabletop and video game and they tend to have a ton of reading in them. I find that when I'm playing a really long RPG, I don't read as many real books because my reading is already accounted for in the video game.

I've noticed a huge difference in the quality of reading and writing. I have found that many people who play story-focused video games where there is a lot of reading generally have better language skills than those that don't. That being said, I think the types of video games that are the most popular no longer have the same quality of text, if any at all. This means that young students aren't necessarily getting exposed to different text types via different mediums.

I have heard from many of my students that they don't read books or anything at all really because they can't be bothered. This is most likely due to the ultra-fast nature of social media. Why would anyone spend weeks or months struggling through a book, when they could be watching videos of capybaras or *Fortnite* mods?

I don't really write anymore for myself. I mainly write for my *Dungeons & Dragons* or *Call of Cthulhu* players. I find that the stories

are more impactful when people collaborate. I feel that many of the stories that we tell are better than some of the books I've read.

Games as Literature (Youtube channel):

This guy plays video games through the lens of literary analysis. He has some pretty cool stuff. It's also good if you're looking for new games to play that have deeper storylines.

Pasi Rytkönen

Topi Salmi, 51 sanoittaja, tuottaja

Oma itsenäinen lukemiseni alkoi **Enid Blytonin** *Viisikkojen* ja *Seikkailu-*sarjan parissa. Seuraava askel oli teini-ikässä löytynyt **Stephen King**, joka on seurannut mukana aina näihin päiviin asti. Kiinnostus kirjoihin heräsi jo kuitenkin paljon aiemmin. Olen onnekseni saanut olla sellaisessa asemassa, jossa äitini luki meille kirjoja ääneen lähes joka ilta. Parhaiten noista mieleeni ovat jääneet **Elina Karjalaisen** *Uppo-Nallet* ja **Astrid Lindgrenin** *Melukylän lapset*.

Ensimmäiset aikuisille suunnatut kirjani olivat **Arto Paasilinnan** *Ulvova mylläri* ja *Hirtettyjen kettujen metsä*. Paasilinnan jälkeen avautui kirjallisuuden maailma laajemmin muun muassa **Kurt Vonnegutin**, **John Irvingin**, **Charles Bukowskin** ja **Kafkan** muodossa.

Viimeisimpiä suuren vaikutuksen tehneitä teoksia ovat olleet **Elizabeth Stroutin** *Olive Kitteridge*, **Joël Dickerin** *Totuus Harry Quebertin tapauksesta* ja **Hanya Yanagiharan** *Pieni elämä*.

Lukeminen on minulle todella tärkeää, ja korostan nyt, että nimenomaan lukeminen. En osaa edes ajatella, että siirtyisin äänikirjojen

maailmaan. Lukemisessa on tärkeää, että saa rytmittyä itse lukemisensa tahdin ja esimerkiksi tämän ajattelen olevan mahdotonta äänikirjan parissa. Muutaman e-kirjan olen lukenut, mutta arvostan niin paljon kirjaa esineenä, rakastan paperin tuoksua, että siirtyminen tabletin ääreen tuntuu lähes yhtä mahdottomalta.

Jos vertaan lukemista vaikka elokuvaan tai teatteriin, niin pidän kirjoissa siitä, että niissä saa rakentaa oman mielenmaisemansa, jossa kaikki tapahtuu. Mitään ei tarjota valmiina.

Lukeminen on minulle myös paras tapa puhdistaa pää päivän asioista ennen nukkumaan käymistä. Minun pitää olla todella väsynyt, jos en edes muutamaa sivua lue illassa.

Viimeiset kaksi vuotta ovat olleet siinä mielessä mielenkiintoiset, että olen päässyt itse myös tuottamaan tekstiä. Olen tosin kirjoittanut laululyriikkaa jo 25 vuotta, mutta sen muoto eroaa täysin kirjan kirjoittamisesta. Kirjassa voi antaa tekstin virrata vapaammin, kun ei ole nuotteja, tahteja ja riimejä rajoittamassa.

Hannele Karhula, 41 luokanopettaja

Kiinnostukseni sanoihin ja tarinoihin sai alkunsa 80-luvun lapsuuden arkisissa puuhissa. Äitimme lorutteli ja lauloi päivittäin lapsilleen. Yhteisistä lukuhetkestämme muistan erityisesti turvalliset *Mintut*, *Miinat* ja *Manut* sekä *Koira-mäen* seikkailut. Isämme kertoi sanomalehtensä ääreltä päivänpolttavia uutisia ja johdatti meidät oikeakielisyyden maailmaan, jossa sanoilla ja virkkeillä on omat täsmälliset käyttöohjeensa. Äänikirjat tulivat elämäni ennen kouluikää, ja

uppouduin Uskollisten ystävien raamatullisiin tarinoihin kuunnellen kasetit alusta loppuun uudestaan ja uudestaan.

Opin lukemaan 7-vuotiaana ja kannoin reppukaupalla luettavaa kotiin: *Vihreä Varis* -sarjaa, *Viisikkoja* sekä muita Enid Blytonin kirjoja. Ahmin niitä kilpaa eväsleipien kanssa. Sitten löysin tyttökirjat, kuten **Montgomeryn Anna**-sarjan ja **Alcottin Pikkunaisia**. Lukioikäisenä hurahdin keittokirjoihin ja eläinaktivismiin. Mieleeni on jäänyt erityisesti **Peter Singerin** teos *Oikeutta eläimille*, jonka luettuani ryhdyin vegaaniksi. Lukion jälkeen noin 10 vuoden ajan luin ensimmäiseen kasvatustieteen kirjallisuutta eri kielillä, opiskelin, tein töitä sekä haaveilin ajasta, jolloin ehtisin uppoutua jälleen kirjojen ääneen pelkäämättä lukemisen ilosta.

Oman lapsen syntymän myötä suhde lastenkirjallisuuteen sai jälleen uuden tason, ja minusta tuli ääneenlukija. Oli ihanaa löytää kirjaston hyllyistä ikivihreitä suosikkeja ja kirjauutuuksia – ja jakaa lukuhetki nyt vanhemman roolissa. *Harry Potter* -maratoonimme on huipentumassa siihen, että kolmasluokkalaisemme lukee nyt sitä vuorostaan vanhemmilleen ääneen. Viikoittain saan myös jakaa lukemisen riemua oman opettajatyöni kautta.

Paluu aikuisten kirjallisuuden äärelle on tapahtunut kuitenkin äänikirjojen kautta. Olen niiden suurkuluttaja ja kuuntelen vuodessa kymmeniä kirjoja työmatkojen ja kotiaskareiden lomassa, elämäkerroista ja self help -oppaista historiallisiin jännäriin. Faktan ja fiktion rajapinta on liukuva – ja pidän siitä. On ihana tunne, kun joku lukee minulle. Hyvä tarina toimii hiljaa ja ääneen luettuina. Koukutus sanoihin voi löytyä molempia kautta. Tarinat kutkuttavat mielikuvitusta ja luovat turvallisen tilan haaveiluun. Kirjojen maailma on täynnä uusia löytöjä joka päivä.

Noel Paukkonen, 3 päiväkotilainen

Pipsa Possu -kirja *Tömistä ja ärjy* on kiva, koska siinä on musiikkia ja dinosauruksia. Kaikki asiat dinosauruksissa on kivoja.

Pipsa Possu ajelulla, joka on toiminnallinen, on kiva. Siinä on paljon autoja ja ratti. Samalla kun luetaan, ajan ratilla.

Kakkakirjaa eli *Satulahjaa* luetaan joka ilta. Siinä *Valoa ja varjoja* -juttu on kiinnostava. Siinä näkee itsensä peilistä. *Emmun suihkupäivä* -jutussa Emmu menee piiloon kylpyammeeseen. Ja sitten synttäri-ihmiset tulee. Pikku ötökkä nimeltä Ippu Pötökkä lentelee pitkin huonetta ja etsii apuja ja ystävää.

Tykkään kaikista kirjoista. Myös *Ryhmä Hau* ja *Herra Hakkarainen* ovat paljon luettuja. *Herra Hakkaraisen unikirjassa* parasta on etsiä hämähäkki.

Kirjat ovat parhaita illalla ja viikonloppuamuina aamukirjat.

Olen nyt isojen puolella päiväkodissa. Päiväkodissa on kiva lukea kirjoja omissa ryhmässä ”koulussa” eli salissa.

Välillä tarinat naurattaa ja välillä ovat surullisia. Leikkiessä autojutut ovat parhaita. Autoilla ajetaan, sitten moottori menee rikki ja pitää hinata.

Välillä luen äidille tarinoita ja kerron tarinoita omasta päästä.

Kuvakirjojen puolella

Teksti: Mira Mallius ja Anna Elina Isoaro

Yllätyimme iloisesti, kun kustantaja soitti ja kertoi kuvakirjamme *Kaksi tättiä nimeltä Veera* (WSOY) olevan Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-ehdokkaana. Kuvakirjojen tekijät saavat tällaisen puhelun ani harvoin. Palkintokategoria on valtava, sillä siihen kuuluvat kaikki lapsille ja nuorille suunnatut teokset: tietokirjat, romaanit, kuvakirjat, runokirjat ja sarjakuvat. Runsauden keskeltä kuvakirjaehdokkaita on noussut kuuden finalistin joukkoon monena vuonna vain yksi.

Julkistamistilaisuudessa selvisi kuitenkin, että tämä vuosi on kuvakirjan vuosi. Verojemme lisäksi ehdolle oli nostettu kaksi muutakin kuvakirjaa: **Ted Forsströmin** ja **Åsa Lucanderin** *Snälla Stella, sluta skälla!* (Förlaget) ja **Meri** ja **Aleksi Korpelan** *Peloton Peltohiiri – Lumilabyrintti* (Otava). Kolme kirjaa on hyvin pieni otos vuoden kuvakirjatarjonnasta, mutta antaa se erilaisista tyyleistä jo hitusen monipuolisemman väläyksen kuin yksi ainokainen teos tätä lastenkirjalajia edustamassa. Kuvakirjojen saama mediahuomio on surkean vähäistä, joten tämän vuoden raati ansaitsee kiitokset koko kuvakirja-alan näkyvyyden nostamisesta.

Lukemisen tärkeydestä puhutaan tänä päivänä paljon, kuten Ibbly Finlandin syksyisessä seminaarissa huomattiin. Myös Finlandia-raadin puheenjohtajana toiminut lapsiasiavaltuutettu **Elina Pekkarinen** painotti ehdokkaiden julkistamistilaisuudessa lukemisen suotuisia vaikutuksia lapsen elämässä menestymiselle. Lapselle lukeminen kehittää esimerkiksi sanavarastoa, mielikuvitusta ja empatiakykyä. Lapset, joille luetaan paljon, pystyvät hahmottamaan kokonaisuuksia muita etevämmin. Pekkarinen muistuttaa myös

lukutilanteen luoman läheisyyden ja turvallisen hetken merkityksestä lapsen ja aikuisen kiintymyssuhteelle. Nämä kirjat, joita luetaan lähekkäin ääneen pienille lapsille, ovat pääsääntöisesti kuvakirjoja.

Kuvakirjojen aihe maailma on nykyään entistäkin moninaisempi ja rikkaampi. Mukaan mahtuu hyvinkin vahvoja ja puhuttelevia aiheita, joita kuvakirjojen tekijät osaavat käsitellä lasta ymmärtäen. Maailmaan tutustuminen kuvakirjojen kautta turvallisesti on parasta viihdettä, jota lapselle voi tarjota. Tänä pelien ja puhelimien valtaamana aikana on äärimmäisen tärkeää oppia rauhoittumaan kirjan äärelle. Lukemisen tavan oppiminen tukee lapsen keskittymiskykyä hektisessä ympäristössä.

Kuvakirjat ovat sivumäärältään suppeita verrattuna lasten- ja nuortenromaaneihin, joissa maailman rakentamiseen ja juonen kuljettamiseen saattaa olla tilaa satojenkin sivujen verran. Toisaalta rakkaimpia kuvakirjoja luetaan tyypillisesti illasta toiseen lukuisia kertoja. Vaatii taitoa tehdä kirja, jonka äärelle niin lapsi kuin aikuinenkin haluavat palata yhä uudelleen. Parhaimmillaan kuvakirjat antavat oivaltamisen iloa, esteettistä nautintoa ja pohittamisen aiheita niin lapselle kuin aikuisellekin.

Kuvakirjat luovat pohjan lukutaidolle ja lukemisen rutiinille. Tämä on se perusta, josta kuvakirjojen tekijät toivoisivat saavansa arvostusta ja huomiota. Se, että puolet Finlandia-ehdokkaista lasten- ja nuortenkirjallisuuden sarjassa on tänä vuonna kuvakirjoja, onkin hatunnoston arvoinen lukutaitoteko. Ehdokkaina voimme olla tyytyväisiä paitsi omasta myös koko kuvakirja-alan puolesta.

Lasten asialla teatterissa

Jussi Helminen:
Teatterinjohtaja.
Warelius
2023

”En oikein ymmärrä, miten ajauduin lastenkulttuurin pariin jo opiskeluaikoina”, ihmettelee **Jussi Helminen**. Mutta niin vain kävi, että lasten- ja nuortenkulttuuri on kiinteästi kuulunut hänen elämäänsä 1970-luvun taitteesta saakka – teatterinjohtajana, näytelmäkirjailijana ja ohjaajana Helminen on vaikuttanut suomalaisen lastenteatterin muotoutumiseen ja uudistumiseen.

Uransa alkuvaiheessa hän teki telkkarissa *Mitä*-nimistä tiedostavaa lasten ajankohitaisohjelmaa, jossa käsiteltiin mm. Vietnamin sotaa ja lasten syntymistä. Nämä osat ovat tallella, muut on hävitetty, ja Helminen epäilee tarkoituksellista tuhoamista. Hän on myös sitä mieltä, että ohjelma loppui Yleisradion ”sisäiseen sensuuriin”. Poliitiikka ja kumentuneet rintamalinjat vaikuttivat Helminen ja kumppaneiden seuraavassa hankkeessa, Ahaa Teatterissa. Luhistuvaan kansakouluun Tampereelle majoittuva näyttelijäryhmä värkkäsi esim. tupakkaa ja huumeita vastustavia näytelmiä lapsille. Koulukiertueet pitkin maata olivat tietysti raskaita, mutta toimeentulon tuottavia. *Tuu tuu tupakkarulla* tutustutti syrjäistenkin paikkojen koululaiset teatteriin, ja isommille areenoille päästiin Pyynikin kesäteatterissa. *Robin Hood* oli 1970-luvun alussa Pyynikin kesäteatterin ensimmäinen lastenteatteriesitys!

Ahaa Teatteri sai Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon, mutta kotikaupungissaan Tampereella nuivempaa kohtelua. Kunnallispoliittinen kiehunna aiheutti tukirahojen lakauttamisen.

Jussi Helminen jatkoi teatteriuraansa Turun Kaupunginteatterin ohjaajana, sitten johtajana Oulussa, Tampereella ja Espoossa. Hän kirjoittaa avoimesti – ilman hapanta katkeruutta – teattereiden välillä hankalasta ilmapiiristä ja poukkoilevasti käyttäytyvistä

näyttelijöistä. Aika lyhyeksi arvioi Helminen näyttelijöiden muistin. Dramaattiset riidat ja kuppikunnat unohtetaan tuossa tuokiossa. Tällaiset muistikuvat elävöittävät ja kirpelöittävät tekstiä.

Lastenteatterin ja -kirjallisuuden kannalta kirja säilyttää mielenkiintonsa vaikka muistelijan rooli vaihtuukin lastenteatterin perustajasta suurten teattereiden johtajaksi. Ihan lystikseen teatterinjohtaja pestautui lomahommikseen vaikka Vartiovuoren kesäteatteriin ohjaamaan milloin **Timo Parvelan** *Ellaa*, milloin *Peppi Pitkätossua*. Sekin tuli selväksi, että Tampereen Työväen Teatterin suurella näyttämöllä jopa *Kiljuset* hukuvat ja haihtuvat! Helminen mielestä *Peter Panin* kaltaiset klassikot selviävät suurellakin näyttämöllä, mutta kuinka ollakaan, juuri Peter Panille ei lupia enää heru. ”Disney osti ne pois markkinoilta”, Helminen huomauttaa kuivasti. Taitaa olla ihan viisasta muistaa, miten monin tavoin Disney-yhtiö lonkeronsa lastenkulttuuriin ulottaa. Oman mokansakin Helminen tunnustaa: hän ei uskonut Fedja-sedän mahdollisuuksiin näyttämöllä, vaikka kirjaan ihastuikin.

Onneksi Helminen ei vaivu kritiikittömästi ihaillemaan menneitä tekoja; ruotsinkielistä lasten tv-ohjelmaa (*Är det bara så*) hän kommentoi näin: ”Se on ajan hengen mukainen kapitalismin ja riiston rautalankakritiikki tai paljastus, siis nyt ei ainoastaan tekniikkaltaan mustavalkoinen”.

Lastenteatterin edistäminen on yksi kirjan punaisista langoista. Se ilahduttaa, sillä kovinkaan monen ikätoverinsa – saati edellisen polven – teatterivaikuttajan uraan ei näin paljon lastenkulttuuria kuulu.

Teksti: Ismo Loivamaa

Posti Green

Matkalla lukemisen maailmaan

IBBY Finland ry tekee töitä lasten- ja nuortenkirjallisuuden aseman ja tunnettuuden eteen sekä kotimaassa että ulkomailla.

Jäsenet ovat tärkeässä roolissa tukemassa IBBY Finlandin toimintaa. He ovat tervetulleita kaikkiin IBBY Finlandin järjestämiin tapaamisiin ja tapahtumiin, kuten kansainvälisen lastenkirjapäivän seminaariin.

Historiaa:

Kansainvälisen IBBY:n eli *International Board on Books for Young People* -järjestön Suomen osasto on perutettu vuonna 1957 yhdistämään lasten- ja nuorten kirjallisuudesta kiinnostuneita.
www.ibby.org

Liity jäseneksi!

Henkilöjäsen 30€ / vuosi
Opiskelijajäsen 15 € / vuosi
Yhteisöjäsenyys 100 € / vuosi

Ilmottaudu mukaan viestillä:
ibby.jasenposti@gmail.com

Kansainvälinen
lastenkirjapäivä
2. huhtikuuta

Tule
mukaan
IBBY Finlandin
toimintaan!

Jäsenenä saat *Virikkeitä*-lehden kerran vuodessa postitettuna sekä kutsun ja tietoa IBBY Finlandin tapahtumista. Lisäksi pääset mukaan osaksi kansainvälistä IBBY-yhteisöä, joka edistää lasten lukutaitoa sekä lasten- ja nuorten kirjallisuuden arvostusta.

Seuraa meitä netissä ja somessa:

Ota yhteyttä!
ibby.jasenposti@gmail.com

www.ibbyfinland.fi
facebook.com/ibbyfinland
instagram.com/ibbyfinland